

ΕΣΤΙΑ

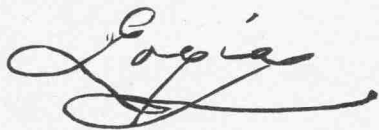
ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

ΤΟΜΟΣ ΚΗ'.

Συνδρομή ἑτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20. — Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου. Ἐκαστ. ἔτους καὶ εἶναι ἑτήσιαι. — Γραφεῖον Διευθ. Ὁδ. Παρθεναγωγείου 12.

12 Νοεμβρίου 1889.

Πανομοιότυπον τῆς ὑπογραφῆς
ΤΗΣ ΠΡΙΓΚΗΠΙΣΣΗΣ ΣΟΦΙΑΣ

[Ἐλήφθη ἐκ τῆς ἐπισήμου ληξιαρχικῆς πράξεως τῶν γάμων αὐτῆς.]

ΠΕΡΙ ΣΚΩΤΙΑΣ⁽¹⁾

Κυρίαί καὶ Κύριοι,

Κατὰ τὸν παρελθόντα Ἰούλιον ἐπεσκέφθην τὴν Σκωτίαν. Παρεκτός τῶν παλαιῶν ἐκεῖ γνωριμιῶν, δὲν μοῦ ἔλειψαν καὶ νέαι. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι εἰς τοιαύτας περιστάσεις, ἡ συνομιλία ὑποτρέφεται ἐκ τῆς ἀμοιβαίας περιεργείας. Ὁ ξένος θέλει νὰ μάθῃ τὰ τῆς χώρας τὴν ὁποίαν ἐπισκέπτεται, οἱ δὲ ἐγχώριοι ζητοῦν πληροφορίας περὶ τῆς πατρίδος τοῦ ξένου. Μὲ ἄλλους λόγους, εἶχα μὲν νὰ ἐρωτῶ, ἀλλ' εἶχα καὶ νὰ ἀποκρίνωμαι. Αἱ ἐρωτήσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἀπεκρινόμην, ἐμαρτύρουν συχνάκις πόσον ἄγνωστα εἶναι τὰ καθ' ἡμᾶς εἰς τὸν ἔξω κόσμον. Εἰς τῶν περιέργων μὲ ἠρώτησε, μεταξὺ ἄλλων, ἂν εἰς τὴν βουλὴν τῶν ἐλλήνων οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ ἔθνους ἀγορεύουν εἰς τὴν Γαλλικὴν γλῶσσαν! Ὁμολογῶ ὅτι τὸ ἐρώτημα μοῦ ἐπροξένησεν ἀγανάκτησιν τινά. Ἀλλὰ τὴν ἀγανάκτησιν κατηύνασεν ἀμέσως ἡ σκέψις, ὅτι πολλοὶ Ἕλληνες ἠδύναντο ἴσως νὰ φωραθῶσιν ἀγνοοῦντες εἰς βαθμὸν περίπου ἔσον τὰ κατὰ τὴν Σκωτίαν.

Δὲν γνωρίζω πῶς καὶ διατί, ὅτε ἐτιμήθην διὰ τῆς προσκλήσεως τῆς ἐφορείας τοῦ Παρνασσοῦ, μοῦ ἤλθον εἰς τὸν νοῦν ἡ ἐρώτησις καὶ ἡ σκέψις μου ἐκεῖναι. Δὲν ἤξευρα περὶ τίνος νὰ ὁμιλήσω, ἀλλὰ καὶ δὲν ἤθελα νὰ στερηθῶ τὴν εὐχαρίστησιν τοῦ νὰ συνδιαλεχθῶ μεθ' ὑμῶν. Διατί νὰ μὴ χρησιμοποiew τὰς σημειώσεις μου,

λαμβάνων τὴν Σκωτίαν ὡς θέμα τῆς διαλέξεώς μου; Ὅχι βεβαίως ὅτι ὑπάρχει φόβος μὴ μοῦ ὑποβληθῶσιν ἐκ τοιούτου ἀκροατηρίου ἐρωτήσεις, ὁποῖα ἡ τοῦ φίλου ἐκείνου, ἀλλ' ὅπως δῆποτε, ἴσως δυνηθῶ νὰ ἐλκύσω κάπως τὴν περιέργειάν σας ὁμιλῶν περὶ τῆς ὥραίας ἐκείνης ἀπομακρυσμένης χώρας.

Τὴν Σκωτίαν ἐπεσκέφθην δις ἄλλοτε, ἀλλὰ πρὸ ἐτῶν πολλῶν. Αἱ ἀναμνήσεις τῶν πρώτων μου ἐκείνων περιηγήσεων ἐχρησίμευσαν ὡς σημείον συγκρίσεως μεταξὺ τῆς πρὸ εικοσιπέντε περίπου ἐτῶν καὶ τῆς παρούσης καταστάσεως τῆς χώρας. Ἐκτοτε ἐπολλαπλασιάσθησαν αἱ γραμμαὶ τῶν σιδηροδρόμων, καθὼς καὶ τὰ ἀτμόπλοια εἰς τοὺς ποταμούς, ἐπὶ τῶν λιμνῶν καὶ μεταξὺ τῶν παραλίων, ἐπολλαπλασιάσθη δὲ καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπισκεπτομένων τὴν χώραν, χάριν περιηγήσεως, — ὁ πλοῦτος, ὁ πληθυσμὸς καὶ ὁ καθωραϊσμὸς τῶν μεγαλοπόλεων τῆς ἡΐξεσαν ἀναλόγως ἐν συνόλῳ, ἡ πρόσδος μεγάλη καὶ γενικὴ, ἡ δὲ ἐξ αὐτῆς προξενουμένη ἐντύπωσις μετριάξει πῶς, ἐκεῖ καθὼς καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης, τὴν δικαίαν ἄλλως ὑπερφηάνειάν μας δι' ὅσας προόδους δυνάμεθα καὶ ἡμεῖς νὰ ἐπιδείξωμεν.

Κατὰ τὴν τελευταίαν μου ταύτην ἐπίσκεψιν δὲν ἠκολούθησα τὴν συνήθη τῶν ξένων περιηγητῶν τροχίαν. Ἐξενιζόμεν ὑπὸ εὐγενοῦς φίλου, ὑπὸ τὰς φιλοξένους τοῦ ὁποίου στέγας μοῦ ἐδόθησαν ἀφορμαὶ νὰ ἶδω καὶ ν' ἀκούσω περὶ τῆς πατρίδος του πολλὰ, τὰ ὁποῖα δὲν δύναται τις νὰ ἶδῃ καὶ ν' ἀκούσῃ εἰς τὰ ξενοδοχεῖα. Εἶπα «φιλοξένους στέγας» εἰς τὸν πληθυντικόν, διότι ὁ ξενίζων με εὐκαιρίδης, ἐξασκῶν μετ' ἀπείρου εὐγενείας τὴν παροιμιώδη Σκωτικὴν φιλοξενίαν, δὲν ἠρέσθη νὰ μὲ ὑποδεχθῇ εἰς τὴν ἐπαυλιν ὅπου τότε κατώκει, ἀλλὰ καὶ μὲ συνώδευεν εἰς διαφόρους τῶν ἐν Σκωτίᾳ ἰδιοκτησιῶν του, κειμένων εἰς ἀντίθετα τῆς χώρας ἄκρα. Τὸ ὄνομα τοῦ εὐγενοῦς τούτου Σκώτου δὲν εἶνε ἄγνωστον ἐνταῦθα. Πρὸ τινων ἐτῶν διῆλθεν εἰς Ἀθήνας ὁλόκληρον χειμῶνα, ἐδείξε δὲ πολλὰχὺς τὸ πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἐνδιαφέρον του. Ἀναχωρήσας, ἐδώρησεν ὡς ἐνθύμημα τὰ χάλκινα ἀγάλ-

(1) Ἀνεγνώσθη ἐν τῷ Συλλόγῳ Παρνασσῷ.

ματα τὰ κοσμοῦντα ἤδη τὴν ὥραιότεραν τῶν πλατειῶν μας. Ἀλλὰ καὶ μακρόθεν δὲν λησμονεῖ τὴν Ἑλλάδα. Γνωρίζει τὴν γλῶσσαν, τὴν ἱστορίαν της, ἐνδιαφέρεται ἰδίως εἰς τὰς ποικίλας φάσεις τοῦ χριστιανικοῦ Ἑλληνισμοῦ, μὴ ἀρκούμενος δὲ εἰς παθητικὴν, οὕτως εἰπεῖν, συμπάθειαν, συντελεῖ διὰ τοῦ καλάμου του πρὸς διαδοσιν μεταξὺ τῶν συμπατριωτῶν του εἰδήσεων περὶ τῆς μεσαιωνικῆς καὶ τῆς νεωτέρας ἡμῶν ἱστορίας. Ἀφοῦ δὲ εἶναι τόσο ἐντριβὴς περὶ τὰ καθ' ἡμᾶς, συμπεραίνεται πόσον γνωρίζει τὰ τῆς πατρίδος του καὶ πόσας εὐκαιρίας εἶχα νὰ ὠφεληθῶ ἐκ τῶν γνώσεων τοιοῦτου ὁδηγοῦ.

Ἡ ἔπαυλις ὅπου διέτριβε ὅτε κατὰ πρῶτον τὸν ἐπισκέφθη, φέρει τὸ ὄνομα Dumfries house, καίτοι ἀρκούντως ἀπέχουσα τῆς ὁμωνύμου πόλεως· τοῦτο δὲ διότι ὁ κατὰ τὴν παρελθούσαν ἑκατονταετηρίδα οἰκοδομήσας τὴν ἔπαυλιν, ἐκ μητρὸς θεῖος τοῦ πατρὸς του, ἔφερε τὸν τίτλον κόμητος τοῦ Dumfries· τὸν τίτλον τοῦτον φέρει τὴν σήμερον ὁ ἐπταετὴς πρωτότοκος υἱὸς τοῦ νῦν ἰδιοκτῆτου. Ὡς γνωστόν, οἱ ἐπίδοξοι διάδοχοι τῶν εὐγενῶν τῆς Μεγάλης Βρετανίας φέρουν ἓνα τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν οἰκογένειαν τίτλων, τοὺς ὁποίους θὰ κληρονομήσωσιν (1). Οἱ δευτερότοκοι στεροῦνται παντὸς δικαίωματος καὶ ἐπὶ τῶν οἰκογενειακῶν τίτλων καὶ ἐπὶ τῆς πατρικῆς περιουσίας. Ὁ πρωτότοκος μόνος ἀπὸ

(1) Κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Σκωτίᾳ φεουδαλικὴν ἐθιμοτυπίαν, οἱ πρωτότοκοι υἱοὶ τῶν εὐγενῶν ὁμοτίμων ἔχουν κοινωνικῶς βαθμολογίαν κατὰ ἓνα βαθμὸν κατωτέρω τοῦ πατρὸς των. Οὕτω ὁ πρωτότοκος υἱὸς δουκὸς ἔχει βαθμὸν μαρκησίου· προηγούνται αὐτοῦ οἱ καθ' ἑαυτὸ μαρκήσιοι, ἀλλ' αὐτὸς προηγείται τῶν κομήτων. Αἱ θυγατέρες πᾶσαι ἔχουν τοῦ πρωτότοκου υἱοῦ τὴν κοινωνικὴν βαθμολογίαν. Οἱ νεώτεροι υἱοὶ τῶν δουκῶν ἔρχονται μετὰ τοὺς κόμητας καὶ τοὺς πρωτοτόκους υἱούς τῶν μαρκησίων, προηγούνται δὲ τῶν ὑποκομήτων. Οἱ δοῦκες, οἱ μαρκήσιοι καὶ οἱ κόμητες ἀπονέμουν, κατὰ συνήθειαν ἀπαράβατον, εἰς τοὺς πρωτότοκους υἱούς των τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ φέρωσιν ἓνα τῶν οἰκογενειακῶν τίτλων εὐγενείας, κατ' ἐκλογὴν τοῦ πατρὸς. Ὁ τίτλος οὗτος μὴ ἀνήκων δικαιοματικῶς εἰς τοὺς υἱούς, ἐπικαλεῖται τίτλος *by courtesy*. ἀναγνωρίζεται δὲ ὑπὸ τοῦ νόμου εἰς δημόσια ἔγγραφα διὰ τῆς ἐξῆς περιφράσεως: ὁ δεῖνα (τὸ ὄνομα καὶ τὸ οἰκογενειακὸν ἐπωνύμιον) κοινῶς ἐπικαλούμενος μαρκήσιος ἢ κόμης κλπ δεῖνα. Συνήθως ὁ τοιοῦτος τίτλος εἶναι κατὰ ἓνα βαθμὸν κατωτέρως τοῦ πατρικοῦ τίτλου, ἀλλὰ δὲν ἐπιδρᾷ ὁ τίτλος ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς βαθμολογίας. Οὕτω λ. χ. ὁ δούξ Northumberland μεταξὺ τῶν πολλῶν καὶ διαφόρων τίτλων του δὲν ἔχει τὸν τοῦ μαρκησίου, ὥστε ὁ πρωτότοκος υἱὸς του τίτλοφορεῖται κόμης Percy, βαθμολογεῖται ὅμως μετὰ τῶν μαρκησίων, καθὼς υἱὸς δουκὸς. Αἱ θυγατέρες δουκῶν, μαρκησίων καὶ κομήτων ἔχουν πᾶσαι τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ προτάττωσι τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ οἰκογενειακοῦ ἐπωνύμου των τὸν τίτλον *Lady*, οἱ δὲ νεώτεροι υἱοὶ τῶν δουκῶν καὶ τῶν μαρκησίων φέρουν τὸν τίτλον *Lord* πρὸ τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ ἐπωνύμου των ἢ τοῦ ἄλλου τίτλου εὐγενείας. Αἱ θυγατέρες καὶ οἱ νεώτεροι υἱοὶ τῶν εὐγενῶν τῶν ἔχοντων τίτλον κατωτέρου τοῦ κόμητος, προτάσσουσιν ἀπλῶς τὸ ἐπίθετον ἐντιμος, *honorable* πρὸ τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ ἐπωνύμου των. Ἐξαιρετικῶς οἱ πρωτότοκοι υἱοὶ τῶν Σκωτῶν ὑποκομήτων καὶ βαρόνων (ὧσων ὁ τίτλος ἀνέρχεται πρὸ τῆς Ἐνώσεως Σκωτίας καὶ Ἀγγλίας κατὰ τὸ 1707), ὀνομάζονται *the Master of* . . . μετὰ τοῦ τίτλου τοῦ πατρὸς των.

πατρός εἰς υἱὸν παριστᾷ τὴν οἰκογένειαν. Αὐτὸς μόνος εἶναι ὁ κύριος καὶ τῶν τίτλων εὐγενείας καὶ τῆς ἰδιοκτησίας. Διὰ τῆς τοιαύτης συγκεντρώσεως τῆς ἐπὶ γενεᾶς ἐπισωρευθείσης περιουσίας ἐσχηματίσθησαν οἱ μεγάλοι καὶ ἰσχυροὶ τῆς χώρας ἐκείνης οἰκοί. Τὰ ἀτέραντα κτήματα, τὰ μεγάλα εἰσδήματα, τὰ φεουδαλικά προνόμια, αἱ ἱστορικαὶ παραδόσεις καὶ ἡ προγονικὴ εὐκλεία τῶν τοιοῦτων ἀρχόντων τοὺς ἀποκαθιστοῦν ἱσους ἡγεμόνων, εὐτυχεστέρους δὲ αὐτῶν καθόσον τὰ μεγαλεῖα των εἶνε ἀπηλλαγμένα τῆς εὐθύνης τοῦ κυβερνᾶν καὶ τοῦ ἐνδεχομένου κινδύνου ἐκθρονίσεως, τοῦτο τοῦλάχιστον ἐνόσω διέπουν τὴν Μεγάλῃν Βρεττανίαν οἱ θεσμοὶ εἰς τοὺς ὁποίους ὀφείλει τὴν πρоруσσαν εὐημερίαν της.

Ἡ ἰδιοκτησία ἡ ἀνήκουσα εἰς τὸν τίτλον τῶν κομήτων τοῦ Dumfries, μετὰ τὸ ἀρχοντικὸν μέγαρον ἐν τῷ μέσω ἀνθῶνων περιβαλλομένων ὑπὸ δασὺν πυκνῶν, μετὰ τὸν ποταμὸν τὸν διαβρέχοντα τοὺς πέραν τοῦ δάσους λειμῶνας, μετὰ τὰ προσοδοφόρα τῆς ἀγροκήπια καὶ τὰ οὐχ ἥττον προσοδοφόρα μεταλλεῖα, ἤρκει αὐτῇ καὶ μόνῃ ὅπως ἐξασφαλίσῃ τὴν εὐπρίαν παντός πανταχοῦ εὐγενοῦς οἴκου. Τὴν ἐνεῖρήνη ἐπὶ γενεᾶς ἀπόλαυσιν τῶν ἀγαθῶν της μαρτυροῦν καὶ τὸ ὕψος τῶν ἀρχαίων δένδρων περὶ τὴν οἰκίαν, καὶ ἐντός αὐτῆς τὰ πολυτίμα προγονικὰ κειμήλια. Πόσοι κατὰ διαδοχὴν ἐκεῖ ἐφύτευσαν δένδρα ἢ ἐστόλισαν τὴν οἰκίαν, συναισθανόμενοι ὅτι πᾶσα προσθήκη θὰ μεταβιβασθῇ ἀνέπαφος ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν. Ὁ φέρων τὸν τίτλον ἀποθνήσκει, ἀλλὰ ζῇ ὁ τίτλος, ὁ δὲ οἶκος συνεχίζεται ἄνευ διακοπῆς. Ἐὰν ἡ κατ' εὐθείαν γραμμὴ ἐκλείψῃ, τὸ ἄξιωμα, τὸ ὄνομα, αἱ παραδόσεις καὶ ὁ πλοῦτος τοῦ οἴκου μεταβιβάζονται εἰς συγγενεῖς ἐκ πλαγίου, δικαιωνίζοντας τὴν ὑπαρξίν του καὶ τηροῦντας τὴν μνημὴν του. Ὁ τελευταῖος κόμης τοῦ Dumfries ἀπέθανεν ἄκληρος. ἀλλ' ὁ τίτλος του διατηρεῖται καὶ ἡ οἰκία του φέρει τὸ ὄνομα του. Τοὺς τοίχους τῆς αἰθούσης της κοσμοῦν εἰσέτι οἱ βαρύτιμοι κεντητοὶ τάπητες τοὺς ὁποίους ἐδώρησεν εἰς ἓνα τῶν συγγενῶν του ὁ Ἰδὸς Λοδοβίκος τῆς Γαλλίας. Ἦτο πρεσβευτὴς οὗτος τῆς Ἀγγλίας εἰς Παρίσιους, εἰς αὐτὸν δὲ ἀνάγεται τὸ ἀνέκδοτον τὸ ὁποῖον ἐνθυμεῖσθε ἴσως. Ὁ ἐπὶ μεγαλοπρεπεῖᾳ καὶ εὐγενείᾳ διαπρέπων Λοδοβίκος, ἐνῶ ἡτοιμάζετο νὰ ἐξέλθῃ εἰς περίπакτον, στραφεὶς πρὸς τὸν συνοδευόντα αὐτὸν λόρδον τὸν προσεκάλεσε διὰ νεύματος ν' ἀναβῇ πρῶτος εἰς τὴν ἀμαξάν. Ὁ λόρδος, μετὰ τὴν προσήκουσαν ὑπόκλησιν, ἀνέβη πρῶτος εἰς τὴν βασιλικὴν ἀμαξάν, πρὸς ἐκπληξίν ἄκραν καὶ ταραχὴν τῶν αὐλικῶν. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς τοὺς καθυσύχασε καὶ τοὺς ἐδωκεν ἐν μαθημα, παρατηρήσας ὅτι ἡ ἀληθὴς πρὸς ἀνωτέρους εὐγένεια εἶναι ἡ ὑπακοή.

Ἡ σκιά τῶν μεγάλων δένδρων, οἱ τερπνοὶ περίπατοι ὑπὸ τὰς δεινροστοιχίας τοῦ δάσους ἢ εἰς τοὺς χλοερούς λειμῶνας παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ, ἡ ἀπόλαυσις τῆς ἐξοχικῆς ἡσυχίας μακρὰν τῆς βοῆς τῶν πόλεων, αἱ εὐχάριστοι συνομιλίας τὸ ἐσπέρας περὶ τὴν ἐστίαν, τῆς ὁποίας ἡ πυρὰ δὲν ἦτο διόλου δυσάρεστος εἰς τὰ μέσα τοῦ Ἰουλίου, τὰ πάντα συνετέλουν εἰς τὸ ν' ἀποκαθιστῶσιν εὐάρεστον τὴν διαμονήν μου εἰς τὴν ἔπαυλιν ἐκείνην. Ἀλλ' ὁ ξενίζων με ἤθελε νὰ μοῦ δεῖξῃ πῶς ἔζων οἱ ἄρχοντες τῆς πατρίδος του τὸν παλαιὸν καιρὸν, ἀφοῦ εἶδα τὰς ἀνέσεις καὶ τὰς ἀπολαύσεις τοῦ σημερινοῦ των βίου. Εὐγνωμόνως ἀπεδέχθην τὴν πρότασιν του καὶ μετέβην διὰ τοῦ σιδηροδρόμου εἰς ἄλλην ιδιοκτησίαν του κειμένην εἰς τὴν δυτικωμεσημβρινὴν ἄκρην τῆς Σκωτίας. Ἡ ἀπόστασις δὲν ἦτο μεγάλη καὶ θὰ τὴν διετρέχωμεν ἐντὸς δύο ἢ τριῶν ὥρων ἀντὶ ἑξ, ἐὰν ἡ σιδηροδρομικὴ ταχύτης ἦτο ὅση ἡ μεταξὺ Γλασκώθης καὶ Λονδίνου. Ἀλλ' εἰς τὴν Σκωτίαν, καθὼς εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Γαλλίαν, ἡ ταχύτης καὶ ἡ ἀκρίβεια περιορίζονται εἰς μόνην τὴν μεταξὺ τῶν μεγάλων κέντρων συγκοινωνίαν. Πολλὰκις περιμένων εἰς τοὺς σταθμοὺς τὴν ἀμαξοστοιχίαν, ἡ ὁποία δὲν ἤρχετο, ἐθαύμασα τὴν ὑπομονὴν τῶν Σκώτων. Ἀνελογιζόμενη μὲ πόσῃ ζωηρότητά ἡμεῖς, οἱ ἀπαιτητικώτεροι τῶν ἀνθρώπων, διαμαρτυρούμεθα κατὰ τῆς ἐλαχίστης ἀταξίας τῶν μικρῶν σιδηροδρόμων, τοὺς ὁποίους μόλις ἀπεκτήσαμεν. Καὶ ὁ Σκώτος, ὑποθέτω, ἀνυπομονεῖ, ἀλλὰ δὲν τὸ ἀποδεικνύει. Δὲν ἀρέσκεται καθὼς ἡμεῖς εἰς περιττὰς ἐκδηλώσεις. Ἐν γένει σιωπηλός, ἀποφεύγει τὸν θόρυβον. Καὶ τὰ παιδιὰ ἐκεῖ παίζουν ἄνευ βοῆς. Ἐνθυμοῦμαι, εἰς ἓνα τῶν σταθμῶν ὅπου εἶχα νὰ περιμένω, διεσκέδαζα παρατηρῶν ἐπὶ ὥραν πολλὴν νεανίσκον παίζοντα μὲ τὸν σκύλον του. Ὁ σκύλος ἐπήδα, ἐφευγε, ἤρχετο, ἐγαύριζε. Ὁ νέος ἔτρεχε κατόπιν του, τὸν ἐπείραζε, ἐμειδία, ἀλλὰ δὲν ἤκουσα τὴν φωνήν του. Ἐφραταζόμενη τοὺς γέλωτας, τὰς κραυγὰς καὶ τὰ ἐπιφωνήματά του ἐὰν ἦτο συμπατριώτης μου.

Ἡ ιδιοκτησία εἰς τὴν ὁποίαν μετέβην περιήλθε καὶ αὕτη εἰς τὸν νῦν κατόχον τῆς ἐκκληρονομίας. Κεῖται εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Galloway, ἡ Γαλβιδιάς κατὰ τὴν ἐκλατινισθεῖσαν ὀνομασίαν τῆς. Κόλπος εὐρύς τὴν χωρίζει ἀπὸ τὴν ἀντικρὺ παραλίαν τῆς Ἀγγλίας, ἀπὸ δὲ τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου σειρὰ λόφων, τῶν Cheviots, διευθυνομένη βορειανατολικῶς συναποτελεῖ τὸ μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν σύνορον. Ἡ Γαλβιδιά αὕτη ἐφημιζέτο ἄλλοτε διὰ τοὺς μικροὺς ἵππους τῆς. Σήμερον τρέφει μαῦρους βόας καὶ πρόβατα, δηλαδὴ οἱ κάτοικοι τῆς καταγίνονται εἰς κτη-

νοτροφίαν, διότι ἡ γῆ, πτωχὴ ἐν γένει, δὲν ἐπιτρέπει τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας. Ἰδίως ἐκεῖ ὅπου κεῖται ἡ ἔπαυλις τοῦ Mochrum, ἡ χέρσος γῆ φαίνεται ἀνεπίδεκτος καλλιεργείας. Ἀλλοτε δάση ἐκκαλυπτον τὴν ἔκτασιν ἐκείνην· ἡδὴ τὰ δάση ἐξηφανίσθησαν, ἀλλ' ἀφῆκαν εἰς τὸ ἔδαφος θησαυρὸν κεκρυμμένον, τὴν ἰλὺν (tourbe) ἣτις ξηραίνομένη χρησιμοποιεῖται ὡς καύσιμος ὕλη.

Ἡ γυμνὴ πεδιάς περικυκλοῦται ἀπὸ βουνὰ τῶν ὁποίων ἡ ἀπόστασις φαίνεται μεγαλειτέρα διὰ μέσου τῆς ἐπικρατούσης συνήθως ὀμίχλης. Ἡ σιωπὴ καὶ ἡ ἡσυχία τῆς χέρσου καὶ ἀκατοικήτου πεδιάδος τὴν ὁποίαν διήλθομεν ἀπὸ τὸν σταθμὸν ἕως εἰς τὴν ἔπαυλιν, ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῆς ἐνταῦθα φύσεως καὶ τῆς ἡμέρου, εὐφόρου καὶ πλουσίας γῆς ὁπόθεν ἠρχόμεθα, τὰ πάντα ἐπροξένουν βαθεῖαν ἐντύπωσιν. Τὸν χειμῶνα, ὅτε ὁ παγετώδης ἀνεμὸς συρίζει ἀνεμπόδιστος ἐπὶ τῶν θάμνων, ὅποτε τὰ νέφη μαυρίζουν τὸν ὁρίζοντα, ἡ δὲ βροχὴ καὶ ἡ χιὼν ἐπιτείνουν τὴν συνήθη ὀμίχλην, ἡ ἔρημος ἐκείνη θὰ εἶναι ἀληθῶς ἀγρία. Ἀλλὰ τὴν θερινὴν ἐσπέραν ὅτε τὴν διηρχόμεν, ὁ δῦων ἥλιος ἐφώτιζε τοὺς πρασίνοους θάμνους, ὑπὸ δὲ τὴν πνοὴν ἐλαφροῦ ἀνέμου ἐκυμαίνετο ὡς ἄρρος ὁ βάρβαρος ἀπείρων ἀγρίων ἀνθῶν, (βάρβαρος ὅμως τὸν ὁποῖον ἡ ἐπιστήμη δὲν κατώρθωσεν εἰσεῖν νὰ ὑποβάλλῃ εἰς κλῶσιμον), καὶ αἱ μικραὶ λίμναι, αἱ ποικίλλουσαι τὴν ἀποψιν τῆς πεδιάδος ἐπεδείκνυν ἐπὶ τῶν γαλκνῶν νερῶν των τοὺς μεγάλους λευκοὺς δίσκους τῶν ἀνθῶν των.

Ἡ οἰκία ὅπου περὶ τὴν δαίλιν ἐφθάσαμεν συναρμολογεῖται πρὸς τὴν γενικὴν τῆς χώρας ἀποψιν. Οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ μεγάρου ὁπόθεν τὸ πρῶτ' ἀνεχωρήσαμεν. Εἶναι οἰκοδόμημα ἄλλης ἐποχῆς, τῆς ἐποχῆς ὅποτε αἱ κατοικίαι ἦσαν ἀληθῆς φούρια, ἡ δὲ ζωὴ δὲν ἦτο ἀπόλαυσις ἀλλὰ διαρκὴς πάλη.

Μέχρι τοῦ 16ου αἰῶνος καὶ ἕως εἰς τὰ τέλη αὐτοῦ, ἦτο προβληματικὴ εἰς Σκωτίαν ἡ ἀσφάλεια τῆς ζωῆς καὶ τῆς ιδιοκτησίας. Χάριν ἀμοιβῆς ὑπερασπίσεως, οἱ εὐγενεῖς συνεμάχουν ἀναμεταξὺ των κατὰ οἰκογενείας ἢ περιφερείας. Οἱ ἰσχυρότεροι ὑπεχρεοῦντο νὰ ὑπερασπίζωνται τοὺς ἀσθενεστέρους, οὗτοι δὲ συσπειρούμενοι ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν ἀπετέλουν τὴν δύναμιν του. Ἡ χώρα ὅλη διενέμετο εἰς τοιαύτας σπεύρας, εὐρισκομένης εἰς διηνεκὴ ἀλληλομαχίαν. Ἐν ἐλαλείψει ἰσχυρὰς κεντρικῆς ἀρχῆς, οὐδεμίαν ἐγγύησιν ὑπῆρχε περὶ ἀμερολήπτου ἀπονουμῆς τῆς δικαιοσύνης. Κατὰ τὸ 1593 ὁ τότε ἄρχων τοῦ Mochrum, προσκληθεὶς ὅπως δώσῃ λόγον διὰ φόνον διαπραχθέντα ὑπὸ ἐξαδέλφου του, μεταβαίνει εἰς Ἐδιμβούργον συνοδευόμενος ὑπὸ δυ-

νάμεως ισχυρᾶς ἐκ συγγενῶν καὶ γειτόνων του, δυνάμεως ἱκανῆς ὅπως κλίνη ὑπὲρ αὐτοῦ ἡ πλάστιγξ τῆς δικαιοσύνης. Ἐννοεῖται ὅτι ἐπρόκειτο περὶ τοῦ φόνου εὐγενοῦς. Ἀπέναντι τῶν μὴ εὐγενῶν, τὴν δικαιοσύνην ἐξήσκουν οἱ ἄρχοντες αὐτοί. Ἐκαστος βαρῶνος εἶχε τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ καταδικάσῃ μέχρι καὶ τῆς ποινῆς θανάτου τοὺς ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν του ἐγκληματίας. Μεταξὺ δὲ τῶν ἐγκλημάτων σπουδαίαν κατεῖχε θέσιν καὶ ἡ μαγεία. Τοὺς μάγους καὶ γόητας κατεδίωκον ἀπὸ τῆς πόλεως καὶ ἡ πολιτεία καὶ ἡ ἐκκλησία. Τὰς περὶ τοῦτου παραδόσεις τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας παρέλαβον οἱ Διαμαρτυρούμενοι. Μία τῶν πρώτων γνωστῶν πράξεων τῆς ἀναμορφωθείσης Σκωτικῆς Ἐκκλησίας ἦτο κατὰ τὸ 1563 ὁ διωγμὸς τεσσάρων γυναικῶν κατηγορουμένων ἐπὶ μαγείᾳ. Ἡ πίστις εἰς τὴν δύναμιν τῆς μαγείας δὲν ἐξέλιπεν εἰσέτι ὁλοσχερῶς εἰς τὴν Σκωτίαν. Δὲν καταδιώκονται πλέον οἱ μάγοι οὔτε καίονται, ἀλλὰ μετὰ τοῦ λαοῦ διασώζεται εἰσέτι ὁ φόβος των καὶ πιστεύεται ἡ ὑπαρξίς των.

Τὸ ὄνομα τῆς οἰκίας ἐκείνης μνημονεύει αὐτὸ καὶ μόνον τὴν ἀρχαιότητά της ὀνομάζεται ἀῖ καλαιὰ κατοικία τοῦ Μόχρωμ» (The old place of Mochrum). Συνίσταται ἐκ δύο χωριστῶν οἰκοδομῶν συνενομένων διὰ στενῆς θολωτῆς στοᾶς. Ἡ μικρότερα καὶ ἀρχαιότερα τῶν δύο ἐκτίσθη κατὰ τὸν 13ον ἢ τὸν 14ον αἰῶνα. Εἶνε ἀληθὲς φρούριον, ὄχυρόν, τετράγωνον καὶ μικρόν, ὅποια ἦσαν κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν αἱ κατοικίαι τῶν Σκώτων ἀρχόντων. Εἰς ἕκαστον πάτωμα ἀνὰ ἓν δωμάτιον, χωριζόμενον εἰς δύο διαμερίσματα. Διὰ τῶν στενῶν θυρῶν κύπτων μόνον δύναται τις νὰ διέλθῃ. Ἡ ἐλικοειδὴς κλίμαξ εἶναι ὡς κλίμαξ κωδωνοστασίου. Τὰ παράθυρα εἶναι μικρὰ ὅπου ἐντὸς τοῦ παχυτάτου τοίχου. Εἰς τὸ δεῦτερον πάτωμα ἐπαλξίς ἀπολήγουσα ἐκατέρωθεν εἰς κυκλοτερεῖς ἐξώστας περιζῶναι τὸν πύργον. Ὁ βίος ἐντὸς αὐτοῦ δὲν θὰ ἦτο θεσβαίως ἄνετος. Ὑπὸ τὴν σκιάν του ὑπῆρχον ἴσως ταπεινότεραι καλύβαι, τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι κατέφευγον ἐντὸς τοῦ πύργου εἰς ὥραν κινδύνου. Βραδύτερον, κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα, ἀνηγέρθη ἡ δευτέρα εὐρυχωρότερα οἰκία. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν διαστάσεων αὐτῆς φαίνεται ὅτι οἱ εὐγενεῖς Σκῶτοι ἐξηκολούθουν καὶ τότε διαπρέποντες ἐπὶ ἀνδρείᾳ μάλλον ἢ ἐπὶ πλούτῳ. Ἀμφότεραι αἱ οἰκοδομαὶ ἦσαν ἡρειπωμέναι ὅτε περιήλθον εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ νῦν ιδιοκτῆτου. Ἐπὶ δύο σχεδὸν ἑκατονταετηρίδας ἔμειναν ἀκατοίκητοι. Λέγεται ὅτι ὁ τελευταῖος κατοικὸς των, ἀποθανὼν τὸ 1716, ἦτο τόσον μεγάλος ὡς, ὥστε δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐξέλθῃ τὸ φέρετρόν του ἐκ τῶν στενῶν θυρῶν, οὔτε ἐκ τῶν στενωτέρων παραθύρων τῆς διπλῆς οἰκίας του, ὥστε ἐδέησε νὰ κρημνισθῇ ὁ τοίχος ὅπως γείνη ἡ ἐκφορά. Ὁ

παρὼν ιδιοκτῆτης ἀνεκαίνισε καὶ τὰς δύο οἰκοδομὰς. Δὲν μετεβλήθη οὔτε ἡ ἐξωτερικὴ ἀποψις οὔτε ἡ ἐσωτερικὴ διαίρεσις των, ἀλλ' ἐντὸς τοῦ ἀρχαίου πύργου τοῦ 13ου αἰῶνος, τοῦ ὁποίου μόνον συνεπληρώθη ἡδη ἡ ἀνακαίνισις, εἰσῆχθησαν αἱ ἀνέσεις πᾶσαι τοῦ 19ου αἰῶνος. Καὶ ὅμως τὴν νύκτα, ὅτε ἐξηπλώθη ἐπὶ τῆς μαλακῆς κλίνης ἐντὸς τοῦ θολωτοῦ δωματίου, ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν ἀναμνήσεων τοῦ παρελθόντος. Ἀνελογιζόμεν ὅτι εἰς τὸ δωμάτιόν μου ἐκοιμῶντο οἱ σύγχρονοι τῶν Κομνηνῶν καὶ τῶν Παλαιολόγων. Διὰ τῆς φαντασίας μετεφερόμεν ὀπίσω εἰς τὸν μεσαιῶνα, καὶ ὑπὸ τὴν λάμψιν τῆς καιούσης ἀρχαίας ἐστίας, τὰ φορέματα τὰ ὅποια ἐξεδύθη διὰ νὰ κοιμηθῶ μετεβάλλοντο εἰς σιδηρὰν πανοπλίαν. Τὸ πρῶν, ὅτε διὰ τοῦ στενοῦ παραθύρου, τόσο στενοῦ, ὥστε ἀμφιβέβλω ἂν ὁ μεγάλος ἄρχων τοῦ 1716 ἠδύνατο καὶ ζωντανὸς νὰ διέλθῃ ἐκεῖθεν, ὅτε διὰ τοῦ στενοῦ παραθύρου ἐξῆλθα εἰς τὴν στενὴν ἐπαλξιν, ἡ θεία ἐκεῖθεν δὲν ἦτο τοιαύτη ὥστε νὰ μὲ μεταφέρῃ ἀμέσως ἐκ τῶν μεσαιωνικῶν ὀνείρων εἰς τὴν σύγχρονον ἐποχὴν. Οὔτε καλλιεργημένοι ἀγροί, οὔτε στοῖβαι ξηροῦ χόρτου, οὔτε ἐπαύλεις ἀγροτικαί, ἢ καπνοδόχοι ἐργοστασίων, ἢ στόμια μεταλλείων. Μόνον ὁ περὶ τὴν οἰκίαν κήπος καὶ αἱ νέαι φυτεῖαι ἐμαρτύρουν τὴν παρουσίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τὴν ἐπίδρασιν. Πέραν αὐτῶν ἡ ἐλώδης ἐρημος πεδιάς καὶ οἱ ἀκκαλιέρητοι λόφοι. Ἐνώπιόν μου ἡ πλοῦτο γαληνιαία ἡ ὥραία λίμνη τοῦ Μόχρωμ. Μικρὰ δεινρόφυτα νησίδια ποικίλλουν μὲ τὸ βαθύ πράσινον χρωμὰ των τὰ γαλανά νερά, ἐντὸς τῶν ὁποίων κατοπτρίζονται. Τὰ μικρότερα τῶν νησίδιων ἰδιοποιήθησαν ἀποικίαι θαλασσίων πτηνῶν. Ἡ θάλασσα δὲν ἀπέχει πολὺ, ἀλλὰ ἔκρυσσεν τὴν θέαν της οἱ μεσολαβούντες λόφοι. Ἐπὶ τῆς λίμνης εὐρίσκουν ἄστυλον τὰ θαλάσσια πτηνὰ, καὶ φέρουν τὴν χάριν τῆς ζωῆς εἰς τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐκεῖ ἐρημίαν. Ἐκαστον γένος πτηνῶν ἔχει τὸ νησίδιόν του· ἐδῶ γλάροι, παρέκει χελιδόνες θαλάσσιαι. Ἀμα ἡ παρουσία ἀνθρώπων εἰς τὴν ἀκτὴν διατράξῃ τὴν ἡσυχίαν των, πτοῦνται αἱ χελιδόνες καὶ πετοῦν περὶ τὰς φωλεὰς των· οἱ δὲ γλάροι, σχίζοντες κυκλοτερῶς τὸν ἀέρα ὑπεράνω τοῦ ἐχθροῦ, μεταδίδουν διὰ τῶν κρωγμῶν των τὰς δεούσας πληροφορίας εἰς τὴν νῆσόν των, μέχρις οὗ, πεπεισμένοι ὅτι δὲν ἐπικεῖται κίνδυνος ἐπιστρέψωσι καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν φωλεάν. Ἀλλὰ δὲ πτηνὰ μεγάλα, κατοικοῦντα εἰς παρακειμένην λίμνην, διατρέχουν μὲ τὰς βρεχίας των πτέρυγας τὸ μετὰ τῶν λιμνῶν καὶ τῆς θαλάσσης διάστημα.

Χάρις εἰς τὸ ἄγωνον τοῦ ἐδάφους διτηρήθησαν εἰς τὴν πεδιάδα καὶ τοὺς περὶ λόφους ἔχνη τῶν ἀρχαίων τῆς χώρας κατοίκων. Τὸ ἄ-

ροτρον δὲν ἰσοπέδωσε τοὺς τάφους, οὔτε νέαι οἰκοδομαὶ ἐξηράνισαν τὰ προϊστορικὰ ὀχυρώματα. Πολλαχοῦ σωροὶ λίθων ὀγκωδῶν μένουσιν εἰσέτι, ὡς μνημόσυνα ἡρώων ἀνωνύμων ὑπ' αὐτοὺς τοὺς σωροὺς ταφέντων. "Οτι δὲν ἐστήθησαν τυχαίως καὶ ἄνευ σκοποῦ ἀποδεικνύεται ἐξ αὐτῆς τῆς τοποθεσίας των. Εἶδα τοιοῦτον τάφον ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὑψηλοτέρου καὶ ἀποτομωτέρου ἐκεῖ λόφου, ὅπου οἱ λίθοι μετὰ κόπου ἐκείθεν μετεφέρθησαν. Ἐκ τῆς κορυφῆς ἐκείνης φαίνεται τῆς ἀπέναντι Ἀγγλίας τὰ ὄρη, καὶ τὰ ἀπέχοντα βουνὰ τῆς Ἰρλανδίας, ἐν τῷ μέσῳ δὲ τοῦ πελάγους, εἰς ἴσην ἀπόστασιν ἐκ τῆς Ἀγγλίας, τῆς Σκωτίας καὶ τῆς Ἰρλανδίας, ἡ περίεργος νῆσος τοῦ Man, ἡ ὁποία διατηρεῖ τὴν Κελτικὴν τῆς γλῶσσαν καὶ τὴν τοπικὴν αὐτοδιοίκησιν τῆς ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Ἀγγλίας.

Ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἄλλου λόφου σώζονται τὰ ἔχνη κυκλοτεροῦς ὀχυρώματος. Ἐκεῖθεν οἱ ἰθαγενεῖς κατώπτευσαν τὴν περίξῃ χώραν καὶ τὴν θάλασσαν πρὸς πρόληψιν αἰφνιδίων ἐχθρικών ἐπιθέσεων, καὶ κατέφευγον ἐκεῖ εἰς ὦραν κινδύνου ἐκ τῶν ὑπὸ τὰ δάση ἢ ἐπὶ τῶν λιμνῶν συνοικισμῶν των. Ὑπάρχουσι τεκμήρια μαρτυροῦντα ὅτι αἱ μικραὶ νῆσοι τῆς λίμνης τοῦ Μόχρωμ κατοικοῦντο ὑπὸ τῶν προϊστορικών κατοίκων τῆς Γαλιδίας. Μία τῶν νήσων συνέχετο μετὰ τὴν ὄχθη τῆς λίμνης διὰ πόρου καλυπτομένου ἀπὸ τὰ νερά, σώζομένου δὲ εἰσέτι. Ἡ ὑποβρύχιος αὕτη ὁδὸς δὲν συνδέει δι' εὐθείας γραμμῆς τὴν ὄχθη καὶ τὴν νῆσον. Εἰς τὸ μέσον περίπου τῆς λίμνης στρέφεται διὰ μιᾶς πρὸς τὰ δεξιὰ, μετὰ τινα δὲ βήματα ἐπαναλαμβάνει τὴν πρὸς τὴν λίμνην διεύθυνσιν. "Ωστε ὁ μὴ γνωρίζων τὸ μυστικόν, προχωρῶν ἐβουλήζετο ἐντὸς τῆς λίμνης. Ἡ προφύλαξις ὅμως δὲν ἦτο ὡς φαίνεται ἐπαρκής, ὅθεν τὰ ἐπὶ τῶν λόφων ὀχυρώματα (1) "Οτι δὲ ἦσαν τὰ τοιαῦτα ὀχυρώματα κατασκευάσματα τῶν ἰθαγενῶν, φαίνεται ἐκ τοῦ κυκλοτεροῦς σχήματός των. Τὰ Ῥωμαϊκὰ στρατόπεδα ἦσαν τετράγωνα, ἔκειντο δὲ συνήθως εἰς πεδινὰ μέρη, ὅχι ἐπὶ τῶν ὕψωμάτων. Εἰς οὐδεμίαν δὲ χώραν σώζονται τόσα σχετικῶς ἔχνη Ῥωμαϊκῶν ὀχυρωμάτων, ὅσα ἐν Σκωτίᾳ.

Οἱ Ῥωμαῖοι, ἀφοῦ κατέκτησαν τὸ μέσημυρον τῆς Μεγάλῃς Βρετανίας, εἰσέβαλον εἰς τὸ βόρειον αὐτῆς, τὴν Καληδονίαν, κατὰ τὸ ἔτος 80 μ. Χ. Τὰ πολλὰ στρατόπεδά των καὶ

τὸ τεῖχος τὸ ὁποῖον βραδύτερον ἤγειρεν ὁ Ἀδριανός, εἰς τὰ σημερινὰ περίπου σύνορα Σκωτίας καὶ Ἀγγλίας, μαρτυροῦν τὴν μακρὰν καὶ πεισματώδη τῶν ἰθαγενῶν ἀντίστασιν. Παρεκτὸς τῆς ἀντιστάσεως τῶν κατοίκων, ἀπὸσχόλησαν ἐνίοτε τὴν Ῥώμην ἐκεῖ ἀνταρσῖαι στρατιωτικαί. Μία ἐξ αὐτῶν προεκάλεσε τὴν εἰς Σκωτίαν ἀποστολὴν τοῦ πατρὸς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, Κωνσταντίου τοῦ Χλωροῦ. Ἡ νεωτέρα κριτικὴ ἀνεσκεύασε τὴν ἱστορικὴν δοξασίαν κατ' ἣν ὁ Μέγας Κωνσταντίνος ἐγεννήθη εἰς Ἐβόρακον, ὅχι μακρὰν τῶν Σκωτικῶν συνόρων. Ἀλλ' ὅπωςδήποτε, αἱ λεγεῶνες τῆς Μεγάλῃς Βρετανίας ὑπεστήριξαν αὐτὸν πρῶται, ὅτε ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ, τὸ δὲ ὄνομά του ἔμεινε πάντοτε προσφιλὲς εἰς Σκωτίαν. Περί τὸ 407 μ. Χ. εἰς στρατηγὸς Ῥωμαῖος, φέρων τὸ ὄνομα τοῦτο, ἀνεκρύχθη ἐκεῖ Καῖσαρ, ἡ δὲ ἐπιτυχία του ἀπεδίδετο εἰς τὸ ὅτι ὠνομάζετο Κωνσταντίνος. Ἀλλὰ θελήσας νὰ καθυποτάξῃ δλόκληρον τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος ἐνίκηθη καὶ κατεστράφη. Ἐκτοτε δέ, ἐπὶ Ὀνωρίου, διακόπτεται ἡ σχέσις μετὰ τὴν Μεγάλῃς Βρετανίας καὶ Ῥώμης.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Ῥωμαίων ἐκ τῆς Μ. Βρετανίας περὶ τὸ 407 μ. Χ. ἐπέρχεται σκότος βαθύ. Ἡ ἱστορία σιωπᾷ, ἡ ποίησις δὲ μόνη τολμᾷ νὰ τὴν ἀναπληρώσῃ, χωρὶς ὅμως νὰ βασίζεται ἐπὶ σπουδαίων ὑποστάσεων. Ὑπάρχουν δύο πηγαὶ τοιούτων ποιητικῶν παραδόσεων. Ἐν πρώτοις, ὁ κύκλος τῶν λεγομένων Ἀρθουρικῶν ποιημάτων. Καὶ ἂν ὅμως παραδεχθῶμεν ὡς γεγονὸς ἱστορικὸν τὴν ὑπαρξίν τοῦ βασιλέως Ἀρθούρου, τὰ μεσαιωνικὰ ποιήματα τὰ ὁποῖα ἀνάγονται εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν ἥρωας, παριστοῦν ἐποχὴν ἱπποτισμοῦ φεουδαλικοῦ, ὅποιοι δὲν ὑπῆρχεν εἰσέτι ὅποτε ὑποτίθεται ὅτι ἔζη ὁ Ἀρθούρος. "Ωστε, ἀνεξαρτήτως τοῦ μυθικοῦ χαρακτῆρος τῶν προσώπων καὶ τῶν συμβάντων, τὰ παριστανόμενα εἰς τὰ ποιήματα ἐκεῖνα ἦθη καὶ ἔθιμα εἶναι προφανῆς ἀναχρονισμός. Ἀλλως δέ, ἕκαστον τῶν Κελτικῶν φύλων ἰδιοποιεῖται τὰς Ἀρθουρικὰς παραδόσεις. Δύσκολον νὰ περιορισθῇ εἰς Σκωτίαν ἡ σκηνὴ των.

Ἄλλη πηγὴ, ἀποκλειστικῶς αὕτη Σκωτικὴ ἀλλὰ κύρους ὅχι ἀσφαλεστέρου, εἶναι τὰ Ὀσσιανικὰ ποιήματα. Τινὰ ἐξ αὐτῶν ἔγειναν γνωστὰ ἐνταῦθα δι' ἐπιτυχῶν ἐμμέτρων μεταφράσεων. Ἡ ἱστορία τῶν ποιημάτων τούτων εἶναι ὅπως οὖν περίεργος. Περί τὸ 1770 ὁ Σκώτος Macpherson ἐδημοσίευσε «ἀποσπάσματα τινὰ ἀρχαίας ποιήσεως συλλεγμένα εἰς τὴν Βόρειον Σκωτίαν.» Τὰ ἀποσπάσματα ταῦτα ἐπροξένησαν ἐντύπωσιν εἰς Σκωτίαν, καὶ οἱ θαυμασταὶ των παρεκίνησαν τὸν μεταφραστὴν νὰ συλλεῖξῃ

(1) Τοῦ ὀχυρώματος τούτου οἱ λίθοι συνέχονται οὐχὶ δι' ἀσβέστου ἀλλὰ διὰ τοῦ πυρός. Οἱ χωρικοὶ ὀνομάζουν τὰ σωζόμενα ἔχνη τοιούτων ὀχυρωμάτων «καμμένας πέτρας», burnt stones, λέγονται δὲ καὶ ὑλωμένα φρούρια. virified forts, ὡς ἐκ τῆς ἀλλοιώσεως: τῶν λίθων εἰς ὑλῶδη σχεδὸν ὕλην. "Οτι δὲ ἡ τοιαύτη διὰ τοῦ πυρός συγκόλλησις δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα τυχαίας πυρκαϊᾶς, μαρτυρεῖται, ἐκτὸς ἄλλων, καὶ ἐκ τοῦ μεγάλου σχετικῶς ἀριθμοῦ τῶν τοιούτων λειψάνων τοῦ παρελθόντος.

καὶ ἄλλα. Τότε ἐπηκολούθησεν ἡ δημοσίευσίς τῆς εἰς τὸ πεζὸν Ἀγγλικῆς μεταφράσεως ὁλοκλήρου τοῦ κύκλου τῶν Ὀσσιανικῶν ποιημάτων. Τὸ πρωτότυπον ὅμως οὐδεὶς ποτε εἶδε, καὶ τοῦτο ἐνίσχυσε τὴν κατακραυγὴν τῶν θεωρούντων τὰ ἀρχαῖα δῆθεν ἐκεῖνα Σκωτικά ποιήματα ὡς πλαστά. Ἀληθῶς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Macpherson εὗρέθη μεταξύ τῶν ἐγγράφων του κείμενον τι εἰς τὴν Κελτικὴν, εἰς Κελτικὴν ὅμως σύγχρονον, ὅχι τὴν ἀρχαίαν Γαελικὴν. Τὴν σήμερον ἡ ἐπικρατοῦσα γνώμη εἶναι ὅτι τὰ λεγόμενα Ὀσσιανικὰ ποιήματα βασίζονται ἐν μέρει ἐπὶ ἀρχαίων τυπικῶν παραδόσεων, ἀλλ' εἶναι πράγματα προῖόν τῆς φαντασίας τοῦ Macpherson. Ὁ γενόμενος ὅμως περὶ αὐτὰ κρότος ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου εἰς τὴν ἄγνωστον ἐτι ἐποχὴν ἐκείνην τῆς Σκωτικῆς ἱστορίας. Ὅπως δὴ ποτε, τὰ ποιήματα τὰ ἀναγόμενα εἰς τοὺς μυθικοὺς ἐκείνους βασιλεῖς, τὸν Ὀσσιανικὸν Φίγγαλ ἐξ ἐνὸς καὶ τὸν Ἀρθούρον ἐξ ἄλλου, ἐπιρρίπτουν ἀμυδρὸν τι φῶς εἰς τὸ χάος τὸ ὁποῖον ἐπηκολούθησε τὴν Ῥωμαϊκὴν κατάκτησιν καὶ εἰς τὴν ζύμωσιν τῶν διαφόρων στοιχείων, ἐκ τῶν ὁποίων ἐπῆλθε βαθμηδὸν ὁ σχηματισμὸς τῆς Σκωτίας καὶ τῆς Ἀγγλίας τῶν μεταγενεστέρων χρόνων.

Καθὼς γνωρίζετε, τὴν Εὐρωπαϊκὴν ἥπειρον κατέκλυσαν διαδοχικῶς διάφορα φύλα τῆς μεγάλης Ἀσιατικῆς οἰκογενείας, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδόθη χάριν εὐκολίας ἡ συνοπτικὴ ἐπωνυμία τῶν Ἀρίων. Ἐκ τῆς οἰκογενείας ταύτης οἱ πρῶτοι εἰσβαλόντες μέχρι τῶν δυτικῶν παραλίων τῆς Εὐρώπης ἦσαν οἱ Κελτοί. Δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστὸν τίνες ἦσαν οἱ ὑπὸ τῶν Κελτῶν διωχθέντες ἢ ἀπορροφηθέντες κάτοικοι· ἀλλ' ὡς ἔσχατον λείψανόν των δύνανται μετ' ἀσφαλείας νὰ θεωρηθῶσιν ἐξ ἐνὸς μὲν οἱ περισπέντες εἰς τὰ ἄκρα τῆς Βαλτικῆς Φῖνοι, καὶ ἐξ ἄλλου οἱ Βάσκαι τῶν Πυρηναίων. Ἐπὶ Ῥωμαίων, τὸ πλεῖστον τῆς βορειοδυτικῆς Εὐρώπης κατεῖχον οἱ Κελτοί. Ἡ Γαλλία, ἡ Μεγάλη Βρετανία καὶ ἡ Ἰρλανδία ἦσαν κατ' ἐξοχὴν χώραι Κελτικαί. Ἀλλὰ, μετὰ τὴν ἐξασθένεισιν τῆς Ῥωμαϊκῆς παντοκρατορίας, οἱ Κελτοί ἐπαθον ὅτι καὶ οἱ πρὸ αὐτῶν κάτοικοι τῶν μερῶν ἐκείνων. Αἱ Τευτονικαὶ εἰσβολαὶ τοὺς περιώρισαν εἰς τὰ δυτικώτερα ἄκρα τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Μεγάλης Βρετανίας. Εἰς τὴν νῆσον ταύτην ἡ ὑποχώρησις τῶν Κελτῶν ἐγένεε βαθμιαία. Ἐπὶ Θεοδορικοῦ, περὶ τὰ 500 μ. Χ., μόνη ἡ ἀνατολικομεσημβρινὴ ἄκρα τῆς κατεῖχετο ὑπὸ Σαζώνων. Μετὰ δύο αἰῶνας, μόνη ἡ πρὸς δυσμὰς Ἀγγλία, καὶ τὸ πλεῖστον τῆς βορειοδυτικῆς Σκωτίας κατεῖχοντο ὑπὸ Κελτῶν. Τὸ ἐπίλοιπον τῆς χώρας κατεκτήθη ὑπὸ Σαζώνων πρὸς νότον, καὶ

ὑπὸ Σκανδιναυῶν πρὸς βορρᾶν. Εἰς τὴν Ἰρλανδίαν τὸ Κελτικὸν στοιχεῖον ἐπεκράτησεν. Ἀξίον δὲ σημειώσεως ὅτι Σκῶτοι τότε ἐλέγοντο οἱ Ἰρλανδοί. Ἀποικία αὐτῶν μεταναστεύσασα ἐξ Ἰρλανδίας εἰς τὴν ἀντικρὺ παραλίαν ἔδωκε τὸ ὄνομα τῆς εἰς ὁλόκληρον τὸ ἀρκτικὸν μέρος τῆς Μεγάλης Βρετανίας, καὶ τὸ ὄνομα τῶν Σκώτων διηγωνίσθη εἰς τὴν νέαν πατρίδα των ἐνῶ ἐλησμονήθη εἰς τὴν γῆν ὁπόθεν ἦλθον.

Ἐκ τοῦ κυκλῶνος ἐκείνου Τευτονικῶν καὶ Κελτικῶν στοιχείων συνεκροτήθη βαθμηδὸν κράτος Σκωτικόν, τὸ ὁποῖον δυνάμεθα ν' ἀποκαλέσωμεν βασιλείον, καθόσον οἱ χρονογράφοι μνημονεύουν σειρὰς καὶ ὀνόματα βασιλέων. Μεταξὺ αὐτῶν συγκαταριθμοῦνται ὁ Δῶγκαν, ὁ φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Μάκβεθ, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Δῶγκαν Μάκκολμ, ὁ ἐκθρονιστὴς τὸν Μάκβεθ. Ἡ φαντασία τοῦ Σαϊκσπείρου ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς ἄθανασίαν, τὴν ὁποίαν δὲν ὠνειρεύοντο οἱ χρονογράφοι τῆς δεκάτης ἑκατονταετηρίδος. Περὶ τῆς τότε κοινωνικῆς καταστάσεως τῆς Σκωτίας δὲν μᾶς διδάσκουν πολλὰ οἱ χρονογράφοι. Γνωρίζομεν ὅμως ὅτι ἐπὶ αἰῶνας ἡ κυριαρχία τῶν βασιλέων ἡμφισβητεῖτο ὑπὸ τῶν ἡγεμονίσκων τῆς χώρας καὶ τῶν ἄλλοφύλων κατοίκων. Τὴν δὲ ἀγριότητα τῆς ἐποχῆς ἐπέτεινον αἱ φυλετικαὶ διαιρέσεις.

Κατὰ τὸν ἐνδέκατον αἰῶνα νέα τῶν πραγμάτων μεταβολή. Οἱ Νορμανδοὶ κατακτοῦν τὴν Ἀγγλίαν. Οἱ Νορμανδοὶ ἦσαν Σκανδινανοὶ καὶ οὗτοι ἐξ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι πρὸ τινων αἰῶνων εἶχον διασπείρει τὸν τρόμον εἰς τὰ παράλια τῆς ἀρκτῆς Εὐρώπης καὶ κατακτῆσαι τὰ βόρεια τῆς Σκωτίας καὶ τὰς περὶ τὴν Σκωτίαν νήσους. Ἀλλ' ἐγκαταστάντες εἰς τὴν βόρειον Γαλλίαν ἔμαθον τὴν γλῶσσαν καὶ προσέλαβον τὰ ἥθη καὶ τοὺς φεουδαλικούς θεσμούς της, ὥστε ὡς Γάλλους τοὺς ἐθεώρουν οἱ Σαζῶνες τῆς Ἀγγλίας, ὡς Γάλλους δὲ τοὺς ἐγνωρίσαμεν καὶ ἡμεῖς καὶ οἱ Ἰταλοὶ ὅτε, κατὰ τὴν ἐνδεκάτην ἐπίσης ἑκατονταετηρίδα ἐξέτεινον μέχρι τῆς Μεσογείου τὰς ἐκδρομὰς καὶ τὰς κατακτήσεις των. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἡ κατακτησις των ὑπῆρξε μόνιμος καὶ στερεὰ. Ἐκεῖ, συγχωνευθέντες μετὰ τῶν κατακτηθέντων, ἐλησμόνησαν βαθμηδὸν καὶ τὴν γλῶσσαν καὶ τὰς παραδόσεις τῆς Γαλλίας. Γενόμενοι Ἀγγλοὶ ἱδρυσαν κράτος, τοῦ ὁποῖου δὲν ἐφραντίζοντο τὴν μέλλουσαν δόξαν.

Ἀλλὰ οἱ Νορμανδοὶ κατακτῆσαντες τὴν Ἀγγλίαν δὲν καθυπέταξαν καὶ τὴν Σκωτίαν. Περιέκοψαν μόνον τὰ σύνορά της, ἰδιοποιηθέντες χώρας αἱ ὁποῖαι ἕως τότε διημφισβητοῦντο μεταξύ τῶν δύο ὁμίρων κρατῶν. Ἡ ἀντίστασις τῶν Σκώτων εἰς τὸ Ἀγγλονορμανδικὸν κράτος συνετέλεσεν εἰς τὸ ν' αὐξήσῃ τὴν μεταξύ τῶν δύο ἐπικρατειῶν διακρίσιν. Ναι μὲν, ἡ Νορμανδικὴ κα-

τάκτησις τῆς Ἀγγλίας ἐπέφερεν εἰς τοὺς θεσμούς, εἰς τὰ ἥθη καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Σκωτίας ἀποτελέσματα πολὺ σημαντικώτερα ἢ πᾶσαι αἱ προγενέστεραι εἰσβολαὶ καὶ κατακτήσεις τῆς Μεγάλῃς Βρεττανίας, ἀλλ' ἡ Σκωτία μὴ καθυποβληθεῖσα εἰς τοὺς Νορμανδοὺς διετήρησε ἀμιγέστερον τὸν Σαξωνικὸν χαρακτῆρά της. Εἰς τοῦτο δὲ συνετέλεσεν ἡ κατάκτησις αὐτῇ τῆς Ἀγγλίας, καθόσον οἱ Σάξωνες, οἱ μὴ ἀνεχόμενοι τὴν ἐπικράτησιν τῶν Νορμανδῶν, μετηνάστευον ἐξ Ἀγγλίας εἰς τὴν μεσημβρινὴν Σκωτίαν. Καὶ σήμερον ἔτι, μετὰ δύο αἰῶνων πολιτικὴν ἔνωσιν, οἱ δύο λαοὶ δὲν συνεταυτίσθησαν· ἡ Σκωτία μένει Σαξωνικώτερα τῆς Ἀγγλίας. Τοῦτο δὲ πρὸ πάντων φαίνεται ἐκ τῆς λαλουμένης εἰς τὰς δύο χώρας γλώσσης· ἡ γλῶσσα κατ' οὐσίαν εἶναι μία καὶ ἡ αὐτὴ, ἀλλ' αἱ δύο διάλεκτοι διαφέρουν οὐσιωδῶς καὶ κατὰ τὸ λεκτικὸν καὶ κατὰ τὴν προφοράν. Οἱ Νορμανδοί, μετὰ τοῦ πολιτισμοῦ τὸν ὁποῖον προσέλαβον εἰς τὴν λατινικὴν Γαλλίαν, μετέφερον εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὰς λατινικὰς παραδόσεις. Εἰς αὐτοὺς ὀφείλονται αἱ πολλοὶ λατινικαὶ λέξεις αἱ εἰσαχθεῖσαι εἰς τὴν Ἀγγλικὴν γλῶσσαν. Εἰς αὐτοὺς ἐπίσης ὀφείλεται καὶ ἡ βαθμιαία τῆς προφορᾶς μαλάκυνσις κατὰ συνέπειαν τῆς ὁποίας ἐπῆλθεν ἡ μεταξὺ τῆς προφορᾶς καὶ τῆς γραφῆς διαφορὰ, ἡ παρέχουσα τοσαύτας δυσκολίας εἰς τοὺς ξένους τὰς ἐκμανθάνοντας τὴν Ἀγγλικήν. Ἡ λογία καὶ ἐπίσημος τῆς Σκωτίας γλῶσσα εἶναι ἡ Ἀγγλική. Ἀλλ' ἡ κοινῶς λαλουμένη, ἡ δημῶδες Σκωτικὴ διάλεκτος δὲν ἔχει τὰς λατινικὰς τῆς Ἀγγλικῆς λέξεις, διεφύλαξε δὲ τοὺς Σαξωνικοὺς ἰδιωτισμοὺς καὶ τὴν Σαξωνικὴν προφοράν της· τὰ ἀριθμητικὰ *sax, sayven, aucht*, καὶ ἐν γένει αἱ λέξεις ὅπου ἐπικρατοῦν τὰ λαρυγγοπρόφερτα, προφέρονται ὡς γράφονται. Ὁ Γερμανός, ὁ Σκανδιναυός, ἢ ὁ Ὀλλανδὸς μάλιστα τῆς Φριζίας, ἀναγνωρίζουν τὴν κοινὴν προγονικὴν, τὴν Τευτονικὴν γλῶσσαν, εἰς Σκωτίαν πολὺ περισσότερον ἢ εἰς τὴν Ἀγγλίαν.

Ταῦτα περὶ τῶν Σαξόνων, οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦν τὸ μέγιστον τῆς Σκωτίας· οἱ Κελτοὶ περιωρίσθησαν πολὺ πλέον ἢ ὅσον εἶχον ἥδη περιωρισθῆ κατὰ τὴν δεκάτην ἑκατονταετηρίδα.⁽¹⁾ Κατοικοῦντες τὰ βορειοδυτικώτερα τῆς χώρας, λαλοῦν τὴν καλουμένην Γαελικὴν, ἡ ὁποία διαφέρει τῶν ἄλλων Κελτικῶν διαλέκτων τῆς

Ἰρλανδίας, τῆς Οὐαλίας καὶ τῆς Γαλλικῆς Βρεττανίας. Οἱ Κελτοὶ ἀποτελοῦν σήμερον τὸ δέκατον ἔκτον μόλις τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ τῆς Σκωτίας. Ἐπὶ 3,735,000 κατοίκων μόνον 231,600 λαλοῦν τὴν Κελτικὴν⁽¹⁾. Διὰ ν' ἀκούσῃ τις τὴν γλῶσσαν τῶν ἀνάγκη ν' ἀναβῇ εἰς τὰ ὄρεινά τῆς χώρας. Ἐρχόμενος ἐξ Ἀγγλίας θ' ἀκούσῃ μόνην τὴν ἐπικρατοῦσαν Σαξωνικὴν διάλεκτον. Ἐκ τῆς προφορᾶς δὲ καὶ μόνης ἔννοεῖ ὁ περιηγητὴς πότε μετέβη ἐκ τῶν συνόρων τῆς Ἀγγλίας εἰς τὴν Σκωτίαν.

Παρεκτός ὅμως τῆς γλώσσης ὁ περιηγητὴς παρατηρεῖ καὶ ἄλλο τι διακριτικὸν τῆς Σκωτίας. Ἄμα εἰς σταθμὸν σιδηροδρόμου, ἐπὶ τοῦ χου προσитоῦ, ἰδῇ τε παῖδας καθημένους καὶ ἐπιδεικνύοντας μακρὰν σειρὰν γυμνῶν ποδῶν, ἐστὲ βέβαιον ὅτι εὗρίσκεσθε ἐντὸς τῆς Σκωτίας. Λέγεται καὶ τὸ πιστεύω, ὅτι τὸ ἔθιμον συντελεῖ εἰς τὴν εὐκρασίαν καὶ τὴν εὐκίνησιν. Ἄλλως δὲ οἱ ὄρεινοὶ τῆς Κελτικῆς Σκωτίας δὲν ἔχουν μόνους τοὺς πόδας γυμνοὺς ὑπὸ τὴν ποικιλόχρουν φουστάνελαν τῶν. Τὸ πρᾶγμα προκαλεῖ ἀπλῶς τὴν προσοχὴν τοῦ ξένου ἐνεκα τοῦ ψυχροῦ κλίματος, καὶ διότι δὲν συνεθίζεται εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Δὲν περιορίζεται δὲ εἰς μόνους τοὺς παῖδας. Εἰς ἓνα τῶν περιπάτων μου συνήντησα γυναῖκα μεσόκοπον, ὅχι ἐκ τῶν κατωτέρων τάξεων, καθόσον ἡδυνάμην νὰ κρίνω ἐκ τῆς εὐπεποῦς ἐνδυμασίας της. Εἰς τὴν μίαν χεῖρα ἐκράτει τὸ ἀλεξιβρόχιον, εἰς τὴν ἄλλην τὰ ὑποδήματα της, καὶ ἐβάδιζε ῥωμαλέως μὲ τοὺς γυμνοὺς πόδας της.

Ἡ παρέκβασις αὕτη μᾶς ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τὸ Μόχρωμ καὶ ἀπὸ τὴν περιοδείαν μου Δὲν σᾶς βαρύνω περιγράφων τὴν χώραν μέχρι τῆς οἰκίας Dumfries ὅπου ἐπανήλθομεν, ἀλλ' ὅχι διὰ τῆς ἰδίας ὁδοῦ. Ὁ σιδηρόδρομος, διατρέχων ὅλην τὴν παραλίαν τῆς δυτικομεσημβρινῆς ἐκείνης ἄκρας τῆς Σκωτίας, ἐπέτρεπε νὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς τὴν πρώτην μας ἀφετηρίαν στρεφόμενοι, οὕτως εἰπεῖν, κυκλοειδῶς. Διέρχεται δὲ ὁ σιδηρόδρομος χώρας πολὺ διαφόρου ἢ τὴν περὶ τὸ Μόχρωμ ἔρημον. Πανταχοῦ ἀγροὶ καλλιεργημένοι, καὶ σημεῖα εὐημερίας, καὶ σταθμοὶ συνεχεῖς εἰς χωρία καὶ κωμοπόλεις καὶ εἰς πόλεις ἀκμαζούσας, ὅποῖαι ἢ μεσόγειος Dumfries καὶ ἢ παρὰλιος Ayr.

(1) Ἐκτὸς τῆς Ἰρλανδίας, ὅπου τὸ Κελτικὸν στοιχεῖον ἀνέδειξε μεγαλειτέραν ζωτικότητα, εἰς μὲν τὴν Ἀγγλίαν μένει ἔτι Κελτικὴ ἡ πρὸς δυσμὰς ὄρεινὴ χώρα, ἡ λεγομένη Οὐαλία, Wales, pays de Galles, εἰς δὲ τὴν Γαλλίαν ἡ Βρεττανία, ἐν μέρει. Ἡ ἀντικρὺ τῆς Γαλλικῆς Βρεττανίας Ἀγγλικὴ ἐπαρχία τῆς Κορνουαλίας ἐξηγγλίσθη ὁλοσχερῶς. Ἡ τελευταία ἐκεῖ γράφει ἡ λαλοῦσα τὴν Κελτικὴν διάλεκτον ὡς μητρικὴν της γλῶσσαν, ἀπεβίωσε πρὸ αἰῶνος καὶ ἐπέκεινα.

(1) Ἐπὶ τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου τῆς Μεγάλῃς Βρεττανίας καὶ Ἰρλανδίας, συμποσυνόμενον κατὰ τὸ 1881, εἰς 35,241,482 ψυχὰς, οἱ λαλοῦντες τὴν Κελτικὴν ὑπολογίζονται εἰς 2,067,359, ἧτοι εἰς ὀλιγώτερον τῶν ἐξ τοῖς ἑκατὸν. Ἐξ αὐτῶν 885,765 ἦτοι 18, $\frac{1}{10}$ τοῖς $\frac{1}{10}$ τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ τῆς Ἰρλανδίας λαλοῦν τὴν Γαελικὴν διάλεκτον τῆς Ἰρλανδίας. 950,000 ἢ 70 τοῖς $\frac{1}{10}$ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Οὐαλίας λαλοῦν τὴν λεγομένην Κυμβρικὴν διάλεκτον, καὶ οἱ ὡς ἂν 231,594 κάτοικοι τῆς Σκωτίας, ἢ 6, $\frac{1}{100}$ τοῖς $\frac{1}{100}$ τοῦ ὅλου ἐκεῖ πληθυσμοῦ οἱ λαλοῦντες τὴν Σκωτικὴν Γαελικὴν.

Καθ' ὅλην τὴν περιφέρειαν ἐκείνην διατηρεῖται μετὰ στοργῆς ἡ μνήμη καὶ ἡ φήμη τοῦ ποιητοῦ Burns. Γεννηθεὶς πλησίον τοῦ Ayr ἀπέθανεν εἰς τὴν πόλιν Dumfries, παρεκτός δὲ τοῦ ὀλίγου χρόνου τὸν ὁποῖον διήλθεν εἰς Ἑδιμβούργον, διεβίωσεν εἰς τὰς δύο ἐκείνας πόλεις ἢ εἰς τὰ ἀγροκήπια ὅπου μετῆλθε τὸ γεωργικόν του στάδιον. Εἰς ὅλα τὰ σημεῖα τὰ συνεχόμενα μετὰ τὴν σύντομον ὑπαρξίν του, οἱ συμπατριῶταί του σεμνύνονται διὰ τὸ ὄνομά του, οἱ δὲ ξένοι ἔρχονται πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν μερῶν τὰ ὅποια ἐδόξασεν ἡ διάβασίς του, ἢ τῶν μνημείων ὅσα εἰς τιμὴν του ἐστήθησαν.

Ὁ Burns εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν ἐθνικὸς ποιητὴς τῆς Σκωτίας. Υἱὸς πτωχῶν ἐναρέτων γονέων, ἀνηκόντων εἰς τὴν γεωργικὴν τάξιν, ἐγεννήθη τὸ 1759 καὶ ἀπέθανε, νέος ἔτι τὸ 1796. Ἐζήσε βίον ἄτακτον καὶ τρικυμιώδη. Δοῦλος τῶν παθῶν του, δὲν ἠδυνήθη πάντοτε νὰ τὰ καθυποτάξῃ εἰς τὸν χαλινὸν τῆς φρονήσεως. Ἄλλ' ἐντὸς αὐτοῦ ἐνυπῆρχον δύο ἄνθρωποι. Ὁ εὐτελέστερος παρῆλθε καὶ θὰ λησμονηθῇ, διεσώθη δὲ ὁ ἐμπνευσμένος ποιητὴς, ὁ ἐμπορούμενος γενναίῳν αἰσθημάτων, ὁ δοξάσας τὴν πατρίδα διὰ τῶν ἔργων του. Ἀτυχῶς, οἱ ζηλοῦντες τὴν δόξαν τῶν τοιούτων ἀνδρῶν, νομίζουν ἐνίοτε ὅτι τὸ ἀχαλίνωτον τῆς ζωῆς ἦτο συμπλήρωμα ἀναπόφευκτον τῆς μεγαλοφυΐας τῶν, καὶ θέλοντες νὰ γίνωσιν ἐφάμιλλοι ἐκείνων, μιμοῦνται τὸ εὐκολώτερον καὶ χειρότερον, καὶ μόνον εἰς ἐκεῖνο ἐπιτυγχάνουν. Διὰ τοῦτο, καθὼς ἐπίσης καὶ διὰ τὴν μνήμην αὐτὴν τοῦ Burns, θὰ ἦτο καλλίτερον ἂν ἔμενον ἄγνωστοι αἱ λεπτομέρειαι πάσαι τοῦ βίου του.

Ὁ Burns ἦτο ἐξοχος λυρικός ποιητὴς. Δὲν ἐνεωτέρισε. Παρεδέχθη τὸ μέτρον, τὸ σχῆμα, τὸ ὕφος καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν πρὸ αὐτοῦ λυρικῶν ποιητῶν τῆς Σκωτίας, ἀλλὰ τοὺς ὑπερήκοντισε πάντας. Ἡσθάνθη βαθέως καὶ περιέγραψε πιστῶς τὰ αἰσθήματα, τὸν βίον, τὴν γῆν τῶν συμπατριωτῶν του. Τὰ πάντα γνήσια καὶ ἀληθῆ εἰς τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ἐμπνεύσεώς του. Οὐδεμία ἐπιτήδευσις, οὐδεμία προσπάθεια ὅπως συναρπάσῃ διὰ τεχνασμάτων τὸν θαυμασμὸν τῶν συγχρόνων του. Ἐκ τῆς ταπεινῆς περιωπῆς του ἔβλεπε τὴν κοινωνίαν ὁλόκληρον, ἔβλεπε τὴν φύσιν μὲ βλέμμα διαπεραστικόν, μὲ διάνοιαν διαυγῆ. μὲ καρδίαν πλήρη θερμῆς. Ὅ,τι δὲ ἔβλεπε τὸ ἐξέφραζεν, ὅχι διὰ ψυχρῶν τοπικῶν ἐκφράσεων, ἀλλ' εἰς τὴν ἰδικὴν του γλῶσσαν, τὴν ζῶσαν τῆς πατρίδος του διάλεκτον. Τὸ ἐξέφραζε δὲ μὲ δύναμιν, μὲ ζωηρότητα καὶ μὲ εὐστοχίαν τόσοι, ὥστε ἀνύψωσε διὰ μιᾶς εἰς φιλογεγνητὴν τὴν χωρικὴν του διάλεκτον καὶ τὴν ἀποκατέστησε κλασικὴν.

Οἱ Σκῶτοι δὲν θεωροῦν τὸν Burns ὡς ἐθνικόν

ποιητὴν μόνον διότι ἔψαλε τὸν βίον τῶν ὀφείλων εἰς αὐτὸν μεγαλειτέραν εὐγνωμοσύνην. Ὁ ποιητὴς οὗτος ἀνεφάνη εἰς περίοδον ἐθνικῆς καταπτώσεως. Μετὰ ἑκατονταετῇ θρησκευτικῇ πάλῃ, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν μακρῶν ἀγώνων ὑπὲρ τῆς παλινρθώσεως τῶν Στουάρδων, ἡ ἐξηντημένη Σκωτία ὑπεβλήθη εἰς τὴν πολιτικὴν ἑνωσίν της μετὰ τῆς Ἀγγλίας. Ἡ Σκωτία ἔμεινεν ἄνευ βασιλείας χωριστῆς, ἄνευ² συνελεύσεως ἰδίας τῶν ἀντιπροσώπων της, ἐκινδύνευε δὲ ν' ἀπορροφηθῇ ἐξ ὁλοκλήρου ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας. Ἡ ἀρχαία ὑπερηφάνεια τῶν Σκώτων διὰ τὸν ἐθνισμόν των ἐφαίνετο κλονιζομένη. Οἱ συγγραφεῖς καὶ οἱ ποιηταὶ της γράφοντες Ἀγγλιστί, ἐφοβοῦντο πρὸ παντὸς ἄλλου μὴ φωραθῶσιν ἀσχημίζοντες τὸ ὕφος των διὰ Σκωτικῶν ιδιωτισμῶν. Αἶφνης, ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀρχοῦ ἐκείνης φιλολογίας, ἀνεφάνη ὁ Burns ἐκλέγων ὡς ἀντικείμενον τῆς ἐμπνεύσεώς του τὸν βίον τῆς πατρίδος του, βίον ἄγνωστον εἰς τοὺς ξενίζοντας λογίους, ὡς ὄργανον δὲ τὴν περιφρονουμένην κοινὴν καὶ ζῶσαν γλῶσσαν τῶν ὁμογενῶν του. Οὕτω, συγκινῶν τοὺς συγχρόνους του διὰ συγκινήσεων τὰς ὁποίας εἶχον ἀπομάθει, ἀφύπνισεν εἰς τὰς καρδίας των τὸ κινδυνεῦον ν' ἀποκοιμηθῇ ἐθνικὸν φρόνημα⁽¹⁾. Μὴ νομίσῃτε ὅτι ἐπαφελοῦμαι τῆς εὐκαιρίας ὅπως, ἐκ πλαγίου, πλέξω στεφάνους διὰ τοὺς ὑπερμάχους τῆς καθομιλουμένης μας γλώσσης. Ὅσα εἶπα τὰ ἐσταχυολόγησα ἐκ προσφάτου βιογραφίας τοῦ Burns. Ἀ'Εάν, ἐπιλέγει ὁ Σκῶτος βιογράφος, εἰάν τὴν σήμερον οἱ Σκῶτοι τρέφουν πρὸς τὴν πατρίδα των αἰσθημα ἀγάπης ἰσχυρότερον ἢ οἱ πατέρες των τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος, εἰάν ὑπερηφανεύονται δι' αὐτήν, εἰάν οἱ ξένοι θεωροῦν τὴν Σκωτίαν ὡς χώραν ποιητικὴν, τοῦτο ὀφείλεται κατὰ πρῶτον εἰς τὸν Burns καὶ κατὰ δεύτερον εἰς τὸν Walter Scott». Κατὰ δεύτερον, χρονολογικῶς διότι ὁ Scott ἦτο εἰκοσιπενταετῆς ὅτε ἀπέθανεν ὁ Burns, μόνον δὲ κατὰ τὸ 1814 ἤρχισε δημοσιεύων τὴν σειρὰν τῶν ὥραιων Σκωτικῶν μυθιστοριῶν του. Αἱ μυθιστορίαι ἐκεῖναι τὸν ἐδόξασαν ἀσυγκρίτως περισσότερον ἢ τὰ ποιήματα διὰ τῶν ὁποίων, παραιτήσας τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα, ἤρχισε τὸ φιλογεγνητὸν του στάδιον. Τὰ διηγήματά του, βασιζόμενα πάντοτε² εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος του, ἀνεγνώστησαν πανταχοῦ τοῦ πολιτισμένου κόσμου καὶ ἐξήγειραν τὸ ὑπὲρ τῆς Σκωτίας ἐνδιαφέρον πανταχοῦ ὅπου δύναται νὰ φθάσῃ τῶν καλῶν βιβλίων ἡ ἐπίδρασις.

(1) Ὁ Burns γράφων εἰς τὸ πεζὸν μετεχειρίζετο τὴν Ἀγγλικὴν, ὅχι δὲ τὴν Σκωτικὴν διάλεκτον τῶν ποιημάτων του, ἀπαράλλακτα καθὼς ὁ Βαλαωρίτης, φέρ' εἰπεῖν, ἔγραφε τὰς ἐπιστολάς καὶ τοὺς προλόγους του εἰς τὴν λεγομένην λογιαν γλῶσσαν. Ἐγραψε καὶ στίχους εἰς τὴν Ἀγγλικὴν, ἀλλὰ τὰ οὕτω γραφέντα ποιήματά του δὲν συγκαταλέγονται μεταξὺ τῶν καλλιτέρων του.

Ἄνευ τοῦ Burns καὶ τοῦ Scott, τὰ παρελθόντα κατορθώματα καὶ δεινοπαθήματα τῶν Σκώτων, αἱ περιπέτειαι τῆς δραματικῆς ἱστορίας των, ἡ ὠραιότης τοῦ τόπου των, τὰ πάντα ἤθελον καλυφθῇ ὑπὸ τοῦ ρεύματος τῆς σχολαστικότητος καὶ ὑπὸ τῆς πλημμύρας τῆς κοινοτοπίας.

Ἀπὸ τὸν Burns καὶ τὸν Scott τὸ πῆδημα εἶναι μέγα μέχρι τοῦ Boswell. Ὁ Boswell ἦτο θαυμαστής καὶ λάτρης τοῦ Ἀγγλοῦ συγγραφέως Johnston, ἀκμάσαντος περὶ τὰ τέλη τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος. Προσκολληθεὶς εἰς αὐτὸν ὡς σκιά του, ἐσημείωνε τὰς λέξεις, τὰς σκέψεις καὶ τὰς πράξεις τοῦ πολυμαθοῦς ἀλλὰ καὶ χονδροειδοῦς φίλου του. Ἡ βιογραφία τοῦ Johnston ἀπετέλεσε τὴν φιλολογικὴν δόξαν τοῦ Boswell. Τὸν ἀναφέρει διότι ἡ ἰδιοκτησία του ἀνήκουσα εἰσέτι εἰς τὴν οἰκογένειάν του, ἦτο τὸ τέρμα ἐνὸς τῶν γοητευτικωτέρων περιπάτων μου, μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὴν οἰκίαν Dumfries.

Ὁ ποταμός, ὁ διαβρέχων τοὺς λειμῶνας τοῦ κτήματος τούτου, ἐξακολουθεῖ πρὸς δυσμὰς τὸν δρόμον του πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἀλλ' ἐνῷ ὁ ποταμός καταβαίνει, τὸ ἔδαφος ἀνυψοῦται, ὥστε ἀνοίγων τὴν διόδόν του τρέχει ἐντὸς φάραγγος στενῆς καὶ ἀποτόμου. Ἡ φάραγξ γίνεταί βραθυτέρα καὶ εὐρυτέρα συγχρόνως—ἐκεῖ ὅπου κεῖται, ἐν τῷ μέσῳ κήπων ὠραίων, ἡ οἰκία τοῦ Boswell. Τὸ μέρος ὀνομάζεται Auchentleek, ὃ ἐστὶ «πεδῖον λίθου» ἡ λέξις εἶναι Κελτική, σημειώτερον δὲ ἐν παρόδῳ ὅτι καθ' ὅλην τὴν Σκωτίαν διατηροῦνται αἱ Κελτικαὶ ὀνομασίαι τῶν τόπων καὶ ὅπου ἐξέλιπεν ἐντελῶς ὁ Κελτικὸς πληθυσμός. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς φάραγγος, ὁ ποταμός διχαζόμενος περιβάλλει βράχον ὑπερμεγέθη. Ἐπὶ τοῦ βράχου εἶχε κατὰ τὸν μεσαιῶνα ἀνεγερθῇ πύργος ὀχυρὸς καὶ ἀπρόσιτος, ἡ κατοικία τοῦ τότε δεσποζόντος τὰ μέρη ἐκεῖνα ἄρχοντος. Τὰ ἐρείπιά του, φαινόμενα ἀναμέσον τῶν πυκνῶν ἐκεῖ δένδρων, ἀποκαθιστοῦν γραφικωτέραν ἔτι τὴν ἀποψιν τοῦ κολοσσιαίου βράχου. Ἀντικρὺ του ἀπολήγει εἰς κρημνὸν κάθετον ὁ κήπος τοῦ Boswell. Εἰς τὸ βάθος τοῦ χάσματος τρέχει ὁ εἰς τῶν βραχιόνων τοῦ ποταμοῦ ὁ ἄλλος βραχίον χωρίζει τὸν βράχον ἀπὸ τοὺς ἀπέναντι κρημνοὺς τῆς φάραγγος. Οἱ δύο βραχίονες ἐνούμεναι κυλίου με πάταγον τὰ ἀφρίζοντα νερά των, καὶ διὰ τῆς στενουμένης φάραγγος ἐξακολουθεῖ ὁ ποταμός τὸν δρόμον του. Τὸ μέρος εἶναι ἀληθῶς ῥωμαντικόν· ὁ ῥόχθος τοῦ ποταμοῦ κάτω εἰς τὸ βάθος τοῦ χάσματος, τὰ πυκνὰ δένδρα ἐπὶ τῶν ἀποκρήμων πλευρῶν τῆς φάραγγος, τὸ κόκκινον χρῶμα τῶν βράχων—, ὅπου προβάλλουν

ἀναμέσον τῶν πρασίνων δένδρων—, ὁ ὠχρὸς ἥλιος ὁ φωτίζων δένδρα, βράχους καὶ νερά, τὰ πάντα ἐκεῖ ἐνθυμίζουν τὸν Burns μᾶλλον γράφοντα στίχους, ἢ σκηνὴν τινα ἐκ μυθιστορίας τοῦ Walter Scott, παρὰ τὸν Boswell καὶ τὸν Johnston. Ἀηδόνες μόνον λείπουν ἐκεῖ. Ἀλλ' εἰς τὴν Σκωτίαν ἡ ἀηδὼν δὲν ἔρχεται. Λέγεται ὅτι σύνορον τῆς εἶναι ὁ ποταμός Trent εἰς τὰ βόρεια τῆς Ἀγγλίας. Πέραν αὐτοῦ δὲν κτίζει τὴν φωλεάν της. Οἱ Σκῶτοι ἀπεπειράθησαν νὰ τὴν ἐγκληματίσουν εἰς τὴν ἀρκτέαν πατρίδα των. Ἐφερον αὐγὰ ἐκ τῶν ὁποίων ἐγεννήθησαν ἀηδόνες καὶ ἔψαλλον μίαν ἄνοιξιν. Ἀλλ' ἀνεχώρησαν καὶ δὲν ἐπανῆλθον. Τὸ σύντομον θέρος εἶναι τερπνὸν ἐκεῖ, ἀλλ' ὁ χειμὼν βαρὺς καὶ μακρὸς. Ἡ ἀηδὼν προτιμᾷ τὰ κλίματά μας.

Ἀλλ' οἱ περίπατοι ἐκεῖ, καίτοι εἰς ἄκρον τερπνοὶ καὶ ποικίλοι, δὲν συνεπλήρουν ὅμως τὸ πρόγραμμα μας. Ὁ εὐγενὴς Σκώτος ἤθελε μετὰ τὸ μεταϊωνικὸν Μόχρωμ, νὰ δεῖξῃ εἰς τὸν ξένον του ἄλλην ἰδιοκτησίαν του κειμένην πρὸς βορρᾶν τοῦ κόλπου τοῦ Ἐδιμβούργου. Ἀνεχώρησαμεν λοιπὸν καὶ πάλιν διὰ τοῦ σιδηροδρόμου, διευθυνόμενοι πρὸς ἄρκτον. Πρῶτος σταθμός μας ἦτο ἡ Γλασκῶδη. Ἡ μεγαλόπολις αὕτη εἶναι, μετὰ τὸ Λονδίον, ἡ πολυπληθέστερα τοῦ ἡνωμένου Βασιλείου. Περιέχει ὑπὲρ τὰς 674,000 ψυχὰς (1) Ὁ πληθυσμὸς τῆς ἐδιπλκισιάς ἐντὸς τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος, πρὸ διακοσίων δὲ ἐτῶν μόλις εἶχε 13,000 κατοίκους. Παρεκτὸς τῆς γενικῆς προόδου τῆς Μεγάλης Βρετανίας, πολλὰ καὶ διάφορα τοπικὰ αἵτια συνετέλεσαν εἰς τὴν τεραστίαν ἀνάπτυξιν της. Ὁ ποταμός Clyde, παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ὁποίου κεῖται, χρησιμεύει ὡς λιμὴν ἀσφαλῆς καὶ ἀπέραντος, διευκολύνει δὲ τὴν διὰ θαλάσσης συγκοινωνίαν μετὰ ὅλον τὸν κόσμον καὶ κατ' ἐξοχὴν μετὰ τὴν Ἀμερικὴν. Τὸ ἀνεξάντλητον στρώμα γαιανθράκων καὶ σιδηροῦχων μεταλλείων, εἰς τὸ κέντρον τοῦ ὁποίου ἡ πόλις ἐκτίσθη, παρέχει ἄφθονον καὶ τὴν καύσιμον καὶ τὴν πρώτην ὕλην εἰς τὰ μεγάλα σιδηρουργεῖα καὶ τὰ ἄλλα τῆς ἐργοστασίας. Χάρis δὲ εἰς τὰς ἐφευρέσεις τῶν διεισθήμων μηχανικῶν τοὺς ὁποίους ἐγέννησεν, ἡ βιομηχανία τῆς ἑλθεν ἐξ ἀρχῆς ὤθησιν καὶ διαστάσεις τοιαύτας, ὥστε δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τὴν ὑπερβάλωσι τὰ ἄλλα βιομηχανικὰ κέντρα τῆς Μεγάλης Βρετανίας. Εἰς Γλασκῶδην, κατὰ τὸ 1763, ὁ Watt ἐφευρε τὴν ἐφευρομένην τοῦ ἀτμοῦ, διὰ τῆς

(1) Τοῦ Λονδίνου ὁ πληθυσμὸς ὑπελογίζετο κατὰ τὸ 1881 εἰς 4,282,921 κατοίκους. Ἡ Λιβερπούλη, ἡ μεγαλειτέρα ἐν Ἀγγλίᾳ μετὰ τὸ Λονδίον πόλις, εἶχε πληθυσμόν, κατὰ τὸ 1888, ἐκ 595,728 ψυχῶν. Τὸ Ἐδιμβούργον, ἡ πρωτεύουσα τῆς Σκωτίας, ἔχει 236,000 κατοίκους, τὸ δὲ Δουβλίον, ἡ πρωτεύουσα τῆς ἱρλανδίας, 249, 602.

ὑποίας ἐπέπρωτο ν' ἀλλάξῃ τοῦ κόσμου ἡ φάσις. Ἐκεῖ, κατὰ τὸ 1812, ὁ Bell κατεσκευάσε τὸ πρῶτον ἐν Εὐρώπῃ ἀτμόπλοιοι. Αἱ δὲ ἐφευρέσεις καὶ αἱ τελειοποιήσεις τῶν μηχανῶν δὲν ἐπαύσαν ἑκτοτε. Ἡ Γλασκώθῃ εἶναι φωλεὰ ἀτελεύτητος ἐργασίας καὶ πηγὴ ἀνεξάντλητος πλούτου, ἡ δὲ πρόσόδος τῆς εἶναι ἀκατάπαυστος. Μετὰ εἰκοσιπέντε ἐτῶν ἀπουσίαν δὲν τὴν ἀνεγνώρισαν. Ἡ προέκτασις καὶ ἀνκαίνισις τῶν ὁδῶν τῆς, αἱ μεγαλοπρεπεῖς οἰκοδομαί, δημόσιαι καὶ ἰδιωτικαί, αἱ ὁποῖαι εἰς αὐτὸ τὸ διάστημα ἀνηγέρθησαν, οἱ διάφοροι σταθμοὶ σιδηροδρόμων καὶ τὰ μέγιστα ξενοδοχεῖα τῆς, μετέβαλον τὴν ὄψιν τῆς πόλεως. Ἄλλ' οὔτε ὁ αὐξήσας πληθυσμός, οὔτε ἡ μεγαλοπρέπεια τῶν οἰκοδομῶν, οὔτε ἡ ἐπίδοσις τῶν κατοίκων εἰς τὸ πλουτίζειν δύνανται νὰ μεταβάλωσι τὸ κλίμα τῆς. Ἡ Γλασκώθῃ εἶναι ὀνομαστὴ ὡς ἡ βροχερωτέρα πόλις τῆς βροχερᾶς Σκωτίας. Καὶ ὅταν δὲν βρέχει, τὴν περιβάλλουν μὲ ἀτμοσφαῖραν ζοφώδῃ αἱ μυρία καπνοδόχοι τῶν ἐργοστασίων τῆς. Τὰ περιχώρα τῆς εἶναι ἀξιοθέατα καθὼς καὶ ἡ μητρόπολις τῆς, μία τῶν λαμπροτέρων ἐκκλησιῶν τῆς μεσαιωνικῆς ἐποχῆς τῆς Σκωτίας, θαυμαστὴ ἰδίως διὰ τὸν κρύπτην τῆς· ἀλλ' ὅπως δὴποτε, ὁμολογῶ ὅτι ἡσθάνθη τὸ στῆθος ἐλαφρώτερον ὅτε ὁ σιδηροδρόμος μὲ ἔφερε μακρὰν αὐτῆς, μεταξὺ λόφων ἐκ νέου καὶ ἀγρῶν χλοερῶν.

Ἡ διεύθυνσις μας ἤδη εἶναι πρὸς ἀνατολὰς. Αἱ ἀποστάσεις κατὰ πλάτος δὲν εἶναι μεγάλαι εἰς Σκωτίαν, ἀλλὰ τὸ στενότερον μέρος τῆς ἀπὸ θαλάσσαν εἰς θάλασσαν, καὶ τὸ πεδινώτερον συγχρόνως, εἶναι τὸ μεταξὺ Γλασκώθῃς εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Clyde, καὶ τοῦ Stirling, παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Forth, εἰς τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου τοῦ Ἐδιμβούργου. Ὁ κόλπος οὗτος, καθὼς καὶ ὅλοι οἱ στενοὶ κόλποι τῆς Σκωτίας ὀνομάζονται Firth. Ἡ λέξις εἶναι Σκανδιναυικὴ, ἔχνος τῶν Σκανδιναυικῶν ἐκεῖ κατακτήσεων. Τῆς Νορβηγίας οἱ κόλποι ὀνομάζονται, ὡς γνωρίζετε, Fiord, καὶ τοῦ ποταμοῦ δὲ Forth τὸ ὄνομα εἶναι παραλλαγή τῆς αὐτῆς λέξεως.

Χάρις εἰς τοὺς πολλοὺς τοιοῦτους στενοὺς κόλπους, τοὺς εἰσδύοντας εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς χώρας, οὐδὲν τῆς Σκωτίας σημεῖον ἀπέχει πολὺ τῆς θαλάσσης. Ἐνεκα δὲ τοῦ ὀρεινοῦ τῆς χώρας, τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ διὰ τὰ βουνά. Ὅθεν, λέγεται ὅτι ὅπου τῆς Σκωτίας εὐρεθῇ τις, δὲν εἶναι εἰς ἀπόστασιν μεγαλειτέραν τῶν πενήτηκοντα μιλίων ἀπὸ θαλάσσαν ἢ βουνόν. Τὰ βουνά τῆς μὲ τὰς φάραγγας καὶ τὰς κοιλάδας τῶν, μὲ τὰς μικρὰς καὶ μεγάλας λίμνας ὅπου συνέρχονται τὰ δροσερὰ ρυάκια τὰ καταβαίνοντα ἐκ τῶν βουνῶν ἀναμέσον πυκνῶν δασῶν, οἱ ποταμοὶ οἱ φέροντες ἐντὸς τῶν γραφικῶν ὄχθων

τῶν τὰ περισσεύματα τῶν λιμνῶν εἰς τὰς δύο ἐκατέρωθεν θαλάσσας, ἡ μεγάλη σχετικῶς ἔκτασις τῶν παραλίων, ποτὲ μὲν ἀποκρήμων ἢ γυμνῶν, ἄλλοτε ἀμυωδῶν ἢ συδένδρων, ταῦτα πάντα ὁμοῦ συνκαποτελοῦν τὴν ποικίλην ὡραιότητα τῆς χώρας. Προσθέσατε εἰς ταῦτα τὸν πλοῦτον τῆς, τὰ κτήνη εἰς τὰς νομάς, τοὺς καλλιεργημένους ἀγρούς, τὰς ἀνέτους ἐπαύλεις, τὰς χαριέσσας κωμοπόλεις· προσθέσατε καὶ τὰ εἰς ἐκάστην γωνίαν τῆς σωζόμενα ἱστορικὰ μνημεῖα, εἴτε ἀκέραια εἴτε ἡρειπωμένα, καὶ θὰ ἐννοήσετε εὐκόλως διατί, ἀφότου διηυκολύνῃ ἡ συγκοινωνία, ἡ Σκωτία ἐλκύει ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὸ ρεῦμα τῶν περιηγητῶν. Τὸ ρεῦμα τοῦτο θὰ τὸ ἐλκύσῃ πολὺ πορισσότερον ἢ Ἑλλάς, ὅταν τελειωθῇ τὸ σύμπλεγμα τῶν σιδηροδρόμων καὶ ἀποκτήσωμεν πανταχοῦ ξενοδοχεῖα παρέχοντα εἰς τοὺς ξένους τὰς ἀναγκαίαις ἀνέσεις, διότι ἔχομεν ὅσας φυσικὰς καλλονὰς δύναται ἡ Σκωτία νὰ ἐπιδείξῃ, ἔχομεν δὲ προσέτι τὸν ἥλιον καὶ τὸν οὐρανὸν μας, καὶ διότι, πρὸ πάντων, μᾶς μένουν αἱ ἱεραὶ ἀναμνήσεις καὶ τὰ σεβαστὰ εἰρεῖνια, πρὸς τὰ ὁποῖα οὐδὲν μνημεῖον καὶ οὐδεμία ἱστορικὴ ἀνάμνησις δύναται νὰ παραβληθῇ.

Ἐρχόμενός τις ἀπὸ τὴν Γλασκώθῃν εἰς Stirling, μεταβαίνει ἀπὸ μίαν ἐποχὴν εἰς ἄλλην. Ἡ πρώτη εἰκονίζει κατ' ἐξοχὴν τὸν δέκατον ἑννατον αἰῶνα, μὲ τὸν ἀτμόν καὶ τὸν καπνὸν τοῦ καὶ μὲ τὸν πυρετώδη ἀγῶνα περὶ ὑπάρξεως καὶ πρὸς ἀπόκτησιν πλούτου. Τὸ Stirling ἐνθυμίζει τὸ παρελθόν. Ἐπὶ τοῦ ὑψώματος ὅπου ἀπλοῦται ἡ ἡσυχος πόλις, ἐκατέρωθεν τῆς μεγάλης ὁδοῦ τῆς, αἱ ἀρχαῖαι οἰκίαι διατηροῦν τὰς προεχούσας σέγας, τοὺς μεσαιωνικοὺς πυργίσκους, τὰ στενὰ παράθυρα, ἐνίοτε δὲ καὶ τὰς ἐπιγραφὰς τοῦ παλαιοῦ καιροῦ. Ὑπεράνω τῆς πόλεως, ἐπὶ τῆς ἀποτόμου κορυφῆς τοῦ ὑψηλοῦ λόφου, κεῖται τὸ ἱστορικὸν φρούριον, διὰ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ ὁποίου ποταμοὶ αἱμάτων ἐχύθησαν εἰς τοὺς μακροὺς καὶ ἀκαύστους μεταξὺ Ἀγγλῶν καὶ Σκώτων πολέμους. Ἐπὶ Στουάρδων τὸ φρούριον μετεβλήθη ἐν μέρει εἰς βασιλικὸν ἀνάκτορον.

Ἐντὸς αὐτοῦ ἐγεννήθησαν ἡ ἀπέθανον διάφοροι τῆς Σκωτίας βασιλεῖς. Ἐκεῖ καὶ βασιλεῖς καὶ ἄλλα ἐπίσημα πρόσωπα ἐφυλακίσθησαν, ἐβασανίσθησαν ἢ καὶ ἐδόλοφονήθησαν. Ἀπὸ τὰς ἐκχλῆεις τοῦ φρουρίου φαίνονται αἱ σκηναὶ ὅπου διεδραματίσθησαν τὰ ἐνδοξώτερα συμβάντα τῆς Σκωτικῆς ἱστορίας. Παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Stirling καὶ ἐπὶ τοῦ ἀπέναντι λόφου ἡγωνίσθησαν ὑπὲρ τῆς Σκωτικῆς ἀνεξαρτησίας οἱ δύο ἥρωες, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα προφέρουν πάντοτε οἱ Σκῶτοι μετὰ σεβασμοῦ καὶ μετ' ἐθνικῆς ὑπερηφανείας, ὁ Wallace καὶ ὁ Bruce

Ὁ Wallace υἱὸς ἀσήμευ ἱππότης, ἀναφρίνεται κατὰ τὸ 1296, ὡς σωτὴρ τῆς πατρίδος. Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἡ ὑποδούλωσις τῆς Σκωτίας εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐφίκετο ἐπικειμένη. Ἀνέκαθεν οἱ βασιλεῖς τῆς Ἀγγλίας ἐθεώρουν τὸ βασίλειον τῆς Σκωτίας ὡς ὑποτελὲς εἰς τὸ στέμμα των, οὔτε παρεδέχοντο δὲ ὡς βασιλεῖς τοὺς ἡγεμόνας τῆς, ἀλλὰ τοὺς ἀπαχάλουν κυβερνήτας ἢ ἄρχοντας, ἀπαράλλακτα καθὼς οἱ αὐτοκράτορες τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὠνόμαζον τὸ πολὺ ῥῆγας τοὺς ἡγεμόνας τῶν κρατῶν, ὅσα ἐσχηματίσθησαν ἐκ τῶν τεμαχίων τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. Τὰ δικαιώματα τῆς τοιαύτης ἐπικυριαρχίας ἐστηρίζοντο ἐπὶ βάσεων μυθικῶν. Κατὰ τὸν μεσαιῶνα τὰ νεώτερα τῶν ἔθνων ἐπεζήτουν καὶ ἐπλαττον εὐκλείαν προγονικὴν, καθὼς οἱ νεόπλουτοι θέλουν περγαμηνὰς εὐγενεῖας, οἱ δὲ χρονογράφοι ἐφιλοτιμοῦντο νὰ ἱκανοποιήσωσι τὴν ἐθνικὴν ματαιότητα διὰ γενεαλογικῶν φαντασιωδῶν. Ἀλλὰ μὴ καὶ κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα δὲν εἶδμεν ἔθνη νὰ ἰδιοποιούμενα πρὸς παρόμοια τέλη τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον καὶ αὐτὸν ἐπὶ τὸν Ὀρφέα; Οὕτω καὶ οἱ Σκῶτοι χρονογράφοι μᾶς λέγουσι ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μωϋσέως, ὁ τότε βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος Νικόλαος εἶχε υἱὸν ὀνόματι Γαθέλον, τὸν ὅποιον ὀργισθεὶς ἀπεδίωξεν. Ὁ Γαθέλος μετέβη εἰς Αἴγυπτον ὅπου ἐνυμφεύθη τὴν Σκώταν, θυγατέρα τοῦ Φαραῶ, τοῦ καταποντισθέντος εἰς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν. Ὁ Γαθέλος καὶ ἡ Σκώτα φυγόντες ἐξ Αἰγύπτου περιεπλανήθησαν ἐπὶ πολὺ, μέχρις οὗ διεσώθησαν εἰς τὴν Σκωτίαν, ἐπονομασθεῖσαν οὕτω εἰς τιμὴν τῆς Σκώτας, πρώτης βασιλίσσης ἐκεῖ. Οἱ Ἀγγλοὶ ὅμως χρονογράφοι ἔχουν ἄλλον εἶδους πληροφориαν, ἐκ πηγῶν ἐπίσης ἀσφαλῶν. Κατ' αὐτοὺς ὁ Βροῦτος, ἔγγονος τοῦ Αἰνείου περιπλανώμενος μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Ἰλίου, ἦλθε μετὰ τῶν τεσσαρῶν υἱῶν του εἰς τὴν ἀρκτῶαν νῆσον, τὴν ὅποιαν κυριεύσας ἐπωνόμασεν ἐκ τοῦ ὀνόματός του Μεγάλην Βρεττανίαν. Εἰς ἓνα δὲ τῶν υἱῶν του, τὸν Ἀλθανὸν ἀπένευμε τὸ βόρειον τῆς νήσου μέρος, τὴν Ἀλθανίαν, ὡς ὠνομάζετο τότε ἡ Σκωτία.

Ἀλλὰ καὶ ἄνευ τῶν μύθων τούτων ἐξηγεῖται ἡ μακρὰ πάλη μεταξύ Ἀγγλῶν καὶ Σκώτων. Ἡ ὑπαρξὶς δύο κρατῶν χωριστῶν καὶ ἀνεξαρτήτων δὲν ἦτο δυνατὴ ἐπὶ τῆς αὐτῆς νήσου. Τὸ εὐρύτερον, τὸ πολυπληθέστερον, τὸ εὐπορώτερον καὶ ἰσχυρότερον ἐπέπρωτο ἐπὶ τέλους νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τὸ ἄλλο. Ἀλλ' οἱ Σκῶτοι δὲν ἦσαν ἐκ τῶν λαῶν οἵτινες καθυποτάσσονται εὐκόλως. Πολλὰκις ἡττηθέντες ἐξανέστησαν καὶ πάλιν. Καὶ ὅτε, κατόπιν ἐπιμιξίαις τῶν δύο δυναστειῶν, τὸ στέμμα τῆς Ἀγγλίας περιῆλθεν εἰς τὸν υἱὸν τῆς Μαρίας Στουάρδης, τὰ δύο ἔθνη δὲν συναπετέ-

λεσαν ἐν κράτος. Ἡ πολιτικὴ των ἑνώσις ἐπῆλθεν ἐπὶ τέλους ἐξ ἀμοιβαίας συναινέσεως, τὸ 1707. Ἐκτοτε ἡ Σκωτία ἀποτελεῖ μέρος τοῦ ἡνωμένου βασιλείου τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, χωρὶς ὅμως νὰ καθυποταχθῇ εἰς τὴν Ἀγγλίαν.

Ἀλλὰ περὶ τὰ τέλη τῆς δεκάτης τρίτης ἐκατονταετηρίδος ὁ κίνδυνος ἦτο μέγας Διακοπείσης τῆς ἀμέσου διαδοχῆς τοῦ στέμματος, οἱ μνηστῆρες τοῦ Σκωτικοῦ θρόνου ὑπέβαλον τὰς ἀπαιτήσεις των εἰς τὴν ἀπόφασιν τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας. Τοῦτο ἦτο ἀναγνώρισις τῆς Ἀγγλικῆς ἐπικυριαρχίας. Ὁ δυνάμει τῆς Ἀγγλικῆς προστασίας ἀναγορευθεὶς βασιλεὺς, Ἰωάννης ὁ Baliol, λησμονῶν μετ' οὗ πολὺ τοὺς ὅρκους ὑποτελείας, ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας, ἀλλ' ἐνίκηθη καὶ ἡττωμένη, ἡ δὲ Σκωτία ἔμεινεν ἔρμαιον τῶν νικητῶν. Τότε ὁ Wallace, μετὰ τινῶν γενναίων ὁπαδῶν, ἤρχισεν δι' αἰφνιδίων ἐπιδρομῶν καὶ ἐφόδων, ἐνσπείρων τὸ θάρρος εἰς τοὺς συμπατριώτας του καὶ τὸν τρόπον εἰς τοὺς διεσπαρμένους ἐντὸς τῆς Σκωτίας ἐχθρούς. Οἱ Σκῶτοι συνέρρουσαν ὑπὸ τὴν σημαίαν του καὶ ἐντὸς ὀλίγου στρατὸς ἐκ τεσσαράκοντα χιλιάδων ἀνδρῶν ἀντεπαρατάσσεται κατὰ τῶν Ἀγγλῶν. Ὁ Wallace εἶχεν ὀχυρωθῇ ἀπέναντι τοῦ Stirling ἐπὶ τοῦ ἀποτόμου λόφου, τοῦ ὁποίου τὴν κορυφὴν στεφανοῖ στήλη ὑψηλή, πρὸ τινῶν ἐτῶν ἀνεγερθεῖσα εἰς μνήμην του. Οἱ Ἀγγλοὶ διέβαιον τὸν ποταμὸν Forth διὰ νὰ τὸν προσβάλωσιν, ἀλλ' ὁ Wallace ἐπέπεσε κατ' αὐτῶν καὶ τοὺς κατετρόπωσεν. Ἡ νίκη του ὅμως δὲν ἐπέφερε τὴν ὀριστικὴν ἀπολύτρωσιν τῆς πατρίδος. Τὸ ἐπόμενο ἐτος ἡττήθη κατὰ κράτος ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας, ὁ στρατὸς του διεσκορπίσθη, ἡ Σκωτία ἐκυριεύθη, ὁ δὲ Wallace πλανώμενος ἐπὶ τινα ἔτη καὶ κρυπτόμενος, συνελήφθη ἐπὶ τέλους καὶ παρέδόθη εἰς τοὺς Ἀγγλοὺς (1305 μ. Χ.). Οἱ Ἀγγλοὶ τὸν μετέφερον εἰς Λονδίον, ὅπου δικάσθεις ἐπὶ ἀνταρσίᾳ καὶ προδοσίᾳ κατεδικάσθη εἰς θάνατον φρικώδη. Ἡ κεφαλὴ του ἐξετέθη εἰς Λονδίον, τὰ δὲ μέλη του διακριθέντα ἐστάλησαν εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Σκωτίας πρὸς ἐκφοβισμόν καὶ παραδειγματισμόν. Ἀλλὰ διὰ τοιούτων μέσων δὲν καταβάλλονται λαοὶ ἀνδρείοι. Ἀπ' ἐναντίας. Οἱ Σκῶτοι, βλέποντες τὰ μέλη τοῦ ἡρώος των, ἀνελογίζοντο μόνον ὅτι εἶχεν οὗτος δειξέει πῶς δύναται ὁ ἐχθρὸς νὰ νικηθῇ. Ὁ Wallace εἶχεν ἀνυψώσει διὰ παντὸς τὸ φρόνημά των. Οἱ ἀπαῖς ἡττηθέντες Ἀγγλοὶ ἠδύναντο καὶ πάλιν νὰ ἡττηθῶσιν!

Τὸ ἐπόμενο ἐτος ὁ Ροβέρτος Bruce ἐδραπέτευσεν αἰῶνης ἐκ τῆς αὐλῆς τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας. Ἡ ἱστορία τοῦ Bruce ὁμοιάζει πρὸς τὴν ἱστορίαν τοῦ Σκεντέρμπεη. Καθὼς τὸν Σκεντέρμπεη ὁ Σουλτανος, οὕτω καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς

Ἀγγλίας ἐκράτει πλησίον του τὸν Bruce, ὡς φίλον μάλλον καὶ εὐνοούμενον ἢ ὡς αἰχμάλωτον καὶ ὄμηρον. Ὁ πρόπαππος τοῦ Bruce, νεώτερος υἱὸς Νορμανδικοῦ οἴκου ἐκ τῶν ἰσχυρότων εἰς τὰ βόρεια τῆς Ἀγγλίας, εἶχε μεταβῆ εἰς Σκωτίαν πρὸς εὐρεσιν τύχης. Ἐκεῖ ἐνυμφεύθη τὴν ἀνεψιάν τοῦ τότε βασιλέως Ἀλεξάνδρου. Οὗτος ἀπέθανεν ἄτεκνος, ὁ δὲ υἱὸς τῆς ἀνεψιάς του ἦτο εἰς ἐκ τῶν διεκδικούντων τὴν διαδοχὴν τοῦ θρόνου. Ἀλλ' ἀνηγορεύθη τότε ὡς εἶδομεν ὁ Baliol. Ἡ οἰκογένεια ὅμως τοῦ Bruce δὲν ἐθεώρησεν ὡς παραγραφέντα τὰ δικαιώματά της.

Ἄμα διεσπάρη ἡ εἰδησις ὅτι ὁ Ῥοβέρτος Bruce εὕρισκετο εἰς τὴν Σκωτίαν ὡς ἀντίπαλος τῶν Ἀγγλῶν, ἡ χώρα ὅλη ἐγεινεν ἀνάστατος. Οἱ κατέχοντες τὰ φρούρια Ἀγγλοὶ, μὴ θεωροῦντες ἐκυτοὺς ἀσφαλεῖς ἐνώπιον τῆς γενικῆς ἐξεγέρσεως τῶν Σκώτων, τὰ παρήτησαν καὶ διέβησαν τὰ σύνορα. Ἡ Σκωτία ἠλευθερώθη ἐκ νέου, ὁ δὲ Bruce ἐπτέφθη βασιλεὺς. Νέα κατὰ συνέπειαν πάλῃ μετὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ Σκωτίας. Ὁ πόλεμος διεξήγετο ἐπὶ ἔτη ἄνευ ὁριστικοῦ ἀποτελέσματος, μέχρις οὗ κατὰ τὸ 1314 ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας, ἐπὶ κεφαλῆς ἑκατὸν χιλιάδων ἀνδρῶν, ἐξεστράτευσεν κατὰ τῆς Σκωτίας. Ὁ Bruce μὲ τρίκκοντα χιλιάδας τὸν ἐπερίμενε ὑπὸ τὰ τείχη τοῦ Stirling. Ἐκεῖ, πλησίον τοῦ μικροῦ ποταμοῦ Bannock-burn, ἐδόθη ἡ μάχη. Πρὸ τῆς συμπλοκῆς ὁ Bruce, φέρων πρὸς διάκρισιν κύκλον χρυσοῦν περὶ τὴν περικεφαλαίαν του, παρήλκυεν ἐφιππος ἐνώπιον τῶν στρατοῦ του, ὅτε Ἀγγλὸς ἱππότης ἐξελθὼν μόνος τῶν ἐχθρῶν τάξεων προσεκάλεσεν εἰς μονομαχίαν τὸν Σκώτον βασιλέα. Οὗτος, λησμονῶν καὶ τὸ ἀξίωμα καὶ τὰς εὐθύναις του, ὤρμησε κατὰ τοῦ τολμηροῦ Ἀγγλοῦ. Διαφυγὼν τὴν πρώτην ἐφοδὸν τοῦ ἀντιπάλου του, ἐπατέθη κατ' αὐτοῦ καὶ μὲ τὸν πέλεκυν διέσχισε τὴν κεφαλὴν του. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μονομαχίας ἐνέπλησε θάρρους τοὺς Σκώτους καὶ ἐπτόησε τοὺς Ἀγγλοὺς. Ἦτο κακὸς δι' αὐτοὺς οἰωνός, διότι νικηθέντες εἰς τὴν μάχην ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Διὰ τῆς νίκης ἐκείνης ὁ Bruce ἀνεδείχθη ὁ θεμελιωτὴς τῆς Σκωτικῆς ἀνεξαρτησίας. Τὸ ὄνομά του καὶ τὸ ὄνομα τοῦ wallace μένουσιν διὰ τοῦτο ἀθάνατα εἰς τὴν Σκωτικὴν ἱστορίαν.

Ὁ βαθὺς κόλπος τοῦ Forth χωρίζει πρὸς ἀνατολάς, ἐπὶ ἱκανὴν ἔκτασιν τὴν μεσημβρινὴν ἀπὸ τὴν βόρειον Σκωτίαν. Δεξιόθεν, πρὸς μεσημβρίαν κεῖται τὸ Ἐδιμβούργον, αἱ Ἀθήναι τοῦ Βορρά, καθὼς ἀρέσκονται νὰ ὀνομαζῶσιν οἱ Σκῶτοι τὴν πρωτεύουσάν των, ἀνευρίσκοντες ὁμοιότητά τινα μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν ὕψωμάτων καὶ τῶν λόφων οἱ ὅποιοι περιστρέφουσιν τὰς Ἀθήνας. Ἀριστερόθεν κεῖται ἡ ἐπαρχία τοῦ Fife,

καὶ ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς ὁ πρὸς ὃν ὅρος μας. Μεταξὺ τοῦ Leith, ἐπινείου τοῦ Ἐδιμβούργου, καὶ τῆς ἀπέναντι περαλίας κτίζεται ἡδὴ γέφυρα σιδηρὰ μεγίστη, ἐν ἐκ τῶν θαυμάτων τῆς μηχανικῆς. Δύο πύργοι Eifel, κείμενοι ὁρίζοντίως καὶ συνδεόμενοι εἰς τὰ ἄκρα των, ἤθελον μόλις ἀποτελέσει ἐν τῶν τόξων τῆς γεφύρας ταύτης. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι τὸ πρόβλημα τῆς ἀντιστάσεως εἶναι πολὺ δυσκολώτερον προκειμένου περὶ γεφύρας, ἢ περὶ πύργου καθέτου βαστάζοντος τὸ βάρος του. Ἀλλ' ἡ γέφυρα δὲν ἐκτίσθη εἰσέτι, ὥστε διελθόντες τὸν ποταμὸν πλησίον τοῦ Stirling ἔξηκολουθήσαμεν διὰ τοῦ σιδηροδρόμου τὴν βορειανατολικὴν διεύθυνσίν μας. Ἡ χώρα εἶναι εὐφορος καὶ πυκνῶς κατοικημένη. Χωρία καὶ πόλεις, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα διεγείρουσιν συχνάκις ἱστορικὰς ἀνμνήσεις, διαδέχονται ἀλλήλας. Λόφοι χαρίεντες περιβάλλουσιν τὰς πεδιάδας. Καθόσον πλησιάζομεν εἰς τὸ τέρμα τοῦ δρόμου, δύο προπάντων λόφοι ὑψηλοὶ ἐλκύουσιν τὴν προσοχὴν. Ὡς ἐκ τοῦ σχήματος τῶν ἐδόθη προσφυῶς εἰς τὸ ζεύγος τῶν κορυφῶν των ἡ ὀνομασία «Μαστοὶ τοῦ Falkland.» Ὅπισθεν αὐτῶν κρύπτεται ἡ λίμνη Lochleven καὶ τὸ ἐπὶ τῆς λίμνης νησίδιον ὅπου ἐπὶ ἔτος περίπου ἐκρατήθη φυλακισμένη ἡ Μαρία Στουάρδη, καὶ ὁπόθεν ἐδραπέτευσεν διὰ νὰ περιπέσῃ, κακῇ της μοίρᾳ, εἰς τὰς χεῖρας τῆς ἐξαδέλφης τῆς Ἐλισάβετ, τῆς βασιλίσσης τῆς Ἀγγλίας. Εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ μεσημβρινωτέρου τῶν δύο λόφων κεῖται ἡ ἐπαυλις εἰς τὴν ὁποίαν διηυθυνόμεθα. ἡ οἰκία τοῦ Falkland, ὡς ὀνομαζέται ἐκ τῆς παρακειμένης κωμοπόλεως.

Τὴν ὥραίαν καὶ πλουσίαν ταύτην ἰδιοκτησίαν ὁ παρὼν κάτοχος δὲν ἐκληρονόμησεν ἐκ προγόνων τοῦ ἀπ' εὐθείας, οὔτε ἐκ πλαγίου. Τὴν ἠγόρασε πρό τινων ἐτῶν. Ἀνῆκεν εἰς Σκώτον πλουτίσαντα εἰς τὰς Ἰνδίας, ὅτε τοῦτο ἦτο εὐκολώτερον ἢ τὴν σήμερον. Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶχε μόνον πλοῦτη καὶ νοῦν πρακτικόν, ἀλλὰ καὶ τὸ αἶσθημα τοῦ καλοῦ. Ἐξέλεξε τοποθεσίαν γοητευτικὴν, ἔκτισε δὲ ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς μέγαρον ἐπιβλητικόν καὶ ὠραίον, κατὰ τὸν χαρίεντα Ἀγγλικὸν ἑυθμόν τοῦ 17ου αἰῶνος. Ἡ οἰκία αὕτη, ἀνεγερθεῖσα πρὸ πενήτηκοντα ἐτῶν, δὲν ἀνκαλεῖ τὸ παρελθόν, δὲν περικλείει μνημόσυνα παρελθουσῶν γενεῶν, ἀλλ' ἐντὸς τῶν εὐρέων καὶ φωτερῶν αἰθουσῶν καὶ δωματίων της περιέχει ὅλας τὰς τελειοποιήσεις καὶ ὅλας τὰς ἀνέσεις τοῦ 19ου αἰῶνος. Περιβάλλεται ὑπὸ κήπων, τῶν ὁποίων φημίζεται ἡ καλλονὴ καὶ ἡ ποικιλία. Τὴν τοιαύτην φήμην δικαιοῦν πληρέστατα οἱ λαμπροὶ ἀνθῶνες, αἱ σκιερὰι δειδροστοιχίαι, τὰ ἐκ δένδρων ἐκλεκτῶν καὶ σπανίων ἄλση, τὰ διαβρέχοντα τοὺς πρασίνοὺς λειμῶνας δροσερὰ βρύχια. Ἐκ τῆς οἰκίας καὶ ἐκ

τοῦ πρὸ αὐτῆς ἀνθῶνος φαίνεται ἡ καλλιεργημένη πεδιάς, καὶ ἀναμέσον τῶν δένδρων τὰ κωδωνοστάσια ἀπεχόντων χωρίων καὶ ἡ κυκλοτερὴς σειρὰ τῶν λόφων, οἱ ὅποιοι περικλείουν τὸν φαίδρον ὀρίζοντα. Ἀλλὰ τὸ ὠραιότερον ἐκεῖ καὶ τὸ χαρακτηριστικώτερον συνάμα, τὸ ἐνθουμίζον ὅτι εὐρίσκεται τις εἰς τὴν Σκωτίαν, εἶναι τὸ συνεχόμενον μὲ τοὺς κήπους δάσος. Εἴπομεν ὅτι ἡ ἰδιοκτησία κεῖται εἰς τοὺς πρόποδας ἐνὸς τῶν μαστῶν τοῦ Falkland. Ἡ στρογγύλη κορυφή τοῦ ὑψηλοῦ λόφου εἶναι γυμνή, ἀλλὰ τὴν κλιτύν του ὁλόκληρον καλύπτουν δάση πυκνά, καταβαίνοντα μέχρι τῶν κήπων. Ὑπὸ τὴν σκιάν τῶν δένδρων ἐκεῖ, διασχιζοῦν τὴν ὑψηλὴν πέτριν ῥυάκας κυλίνοντες ἐπὶ βραχῶδους κοίτης τὰ διαυγῆ νερά των. Ἀτραποί ἐντέχνως διασταυρούμεναι παρακολουθοῦν τὸ ῥεῦμα ἢ εἰσδύουν εἰς τὰ ἐνδότερα τοῦ δάσους, ὅπου βραχοὶ ὑπερκαίμενοι φαίνονται ἐνίοτε ὡς ἐρείπια φρουρίων μεσαιωνικῶν, ἢ ἄλλοτε παρουσιάζουν εἰς τὸ σκιδόφως σχήματα φαντασιώδη, ἐν τῷ μέσῳ τῆς βαθείας τοῦ δάσους σιγῆς. Καὶ μετ' ὀλίγον διακόπτεται πάλιν τὴν σιωπὴν ὁ ρόχθος ἄλλου ρυακίου, καταβαίνοντος διὰ καταρρακτῶν ἀδικόπων ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ λόφου. Καὶ πέραν τοῦ δάσους, εἰς τὴν πεδιάδα, βόσκουν ἀγελάδες παχέαι εἰς λειμῶνας δροσεροῦς, ἢ κυματίζουν εἰς τοὺς ἀγρούς, ὡς ἀπέραντα πελάγη, οἱ πράσινοι ἐτι σταχείς.

Ἀγροὶ καὶ λειμῶνες καὶ ἀγροκήπις εἶναι καὶ ἐνταῦθα τὰ προσοδοφόρα τῆς ἰδιοκτησίας παραρτήματα, καθὼς ἐπίσης καὶ μέγα μέρος τῆς παρακειμένης κωμοπόλεως Falkland. Εἰς τὸν κάτοχόν τῆς ἀνήκει προσέτι τὸ προνόμιον τῆς φυλάξεως καὶ τὸ βάρος τῆς συντηρήσεως τοῦ ἐν τῷ μέσῳ τῆς κωμοπόλεως ἡμιερεπωμένου ἱστορικοῦ παλατιοῦ τῶν Στουάρδων.

Τὸ μεσαιωνικὸν τοῦτο ἀνάκτορον κατεστράφη ἐκ πυρκαϊᾶς περὶ τὰ τέλη τῆς 17ης ἑκατονταετηρίδος. Σῶζεται ἀνακαινισθεῖσα ἡ ἐμπροσθία πτέρυξ του, μένει δὲ εἰσέτι ὄρθιος ὁ ἐσωτερικὸς τοίχος τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος. Ἐχει τι τὸ σεμνὸν καὶ μεγαλοπρεπὲς ἡ πρόσοψις, μὲ τοὺς δύο ὑψηλοὺς πύργους ἐκατέρωθεν, καὶ τὴν συνενοῦσαν τοὺς πύργους ἐπαλξιν. Εἰς τοὺς τοίχους ἔδωκεν ὁ χρόνος τὸ σέβασμιον χρώμα του, ὅπου δὲν τοὺς σκεπάζει ὁ κισσός. Τῆς πρὸς τὸν κήπον πλευρᾶς ἡ διακόσμησις μαρτυρεῖ τὴν ἐπίδρασιν τῆς τότε Γαλλικῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Τὰ μεταξὺ τῶν παραθύρων διαστήματα στολίζουν εἰσέτι προτομαὶ ἀνάγλυφοι. Κάτωθι αὐτῶν ὑπῆρχον ἀγάλματα τῶν ὁποίων ἔχνη ὀλίγιστα σώζονται. Ἐν συνόλῳ ἐκ τῶν μενόντων ἐρείπειων, φαίνεται εἰσέτι ἡ παρελθούσα μεγαλοπρέπεια τοῦ ἱστορικοῦ τούτου ἀνακτόρου. Ἐντὸς τῶν τοίχων του διεδραματίσθησαν πολλὰ ἐπεισόδια τῆς ἱστο-

ρίας τῶν Στουάρδων. Ἐκεῖ ἐδολοφονήθη ὑπὸ τοῦ θεοῦ του (1402 μ. χ.) ὁ υἱὸς καὶ διαδοχὸς τοῦ θεμελιωτοῦ τῆς δυναστείας Ροβέρτου. Ἐκεῖ ἐκρατεῖτο (1528) αἰχμάλωτος ὁ δεκαεξαετής Ἰάκωβος Ε', μέχρις οὗ δραπετεύσας μίαν νύκτα ἐσώθη ἀπὸ τοὺς δυνάμεις τῶν κηδεμόνων του, ἐκεῖ δὲ καὶ ἀπέθανεν ἀπληπισμένος, ἀφοῦ ἐνίκηθη ὑπὸ τῶν Ἀγγλων, ἐνῶ ἐγεννᾶτο ἡ θυγάτηρ του, ἡ περιβόητος Μαρία. Ἡ ὠραιότης, αἱ ἐρωτικαὶ περιπέτειαι, ὁ πολυκύμαντος βίος τῆς Μαρίας Στουάρδης ἔδωκεν καὶ δίδουν εἰσέτι ὕλην ἄφθονον εἰς ἱστοριογράφους, εἰς ποιητὰς καὶ εἰς καλλιτέχνας. Βασίλισσα τῆς Σκωτίας ἐξ αὐτῆς τῆς γενετῆς τῆς, βασίλισσα τῆς Γαλλίας ἐκ τοῦ πρώτου γάμου τῆς μὲ τὸν βασιλέα Φραγκίσκον τὸν Β' τοῦ ὁποίου ἔμεινε χήρα εἰς ἡλικίαν δέκα ἐπτὰ ἐτῶν, παρ' ὀλίγον βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας, καθὼς νόμιμος ἀνεψιὰ τοῦ Ἐρρίκου Η', διήλθε τὸ ἥμισυ σχεδὸν τοῦ βίου τῆς αἰχμάλωτος τῆς ἐξαδέλφης τῆς Ἑλισαβέτ, τῆς θυγατρὸς Ἀννης τῆς Βολένης, καὶ ἔφευγεν ἐπὶ τέλους εἰς τὴν λαιμητομον τὴν μὲ τριπλοῦν διάδημα ἐστεμμένην ὠραίαν κεφαλὴν τῆς. Αἱ συμφοραὶ τῆς Μαρίας ἐρχονται προπᾶντων εἰς τὸν νοῦν ὅτε προφέρεται τὸ ὄνομα τῶν Στουάρδων, ἀλλὰ ὁλόκληρος ἡ ἱστορία τοῦ βασιλικοῦ ἐκείνου γένους εἶναι, ἐπὶ τέσσαρας αἰῶνας, σειρὰ δυστυχιῶν καὶ δραματικῶν σκηνῶν καὶ τραγικῶν θανάτων. Ἐκ τῶν προκατόχων τῆς οὐδεὶς σχεδὸν ἐπλήρωσε φυσικῶς τὸν φόρον τοῦ θανάτου. Οἱ μὲν ἔπεσαν μαχόμενοι καὶ ἡττώμενοι, οἱ δὲ ἐδολοφονήθησαν ὑπὸ τῶν ὑπηκόων των ἢ ἀπέθανον προῶτως ἐκ τῆς κακοδαιμονίας καὶ τῆς λύπης. Ἐκ τῶν ἀπογόνων τῆς ὁ μὲν υἱὸς τῆς Ἰάκωβος, διαδεχθεὶς τὴν Ἑλισαβέτ, ἀπέθανε βασιλεὺς καὶ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Σκωτίας, ἀλλ' ὁ ἐγγονός τῆς Κάρολος ἀπεκεφαλίσθη, ὁ τριεγγονός τῆς Ἰάκωβος Β' ἐκθρονισθεὶς ἀπέθανεν ἐξόριστος ἐπὶ γῆς ξένης. Ἐπὶ ξένης γῆς ἀπέθανον καὶ ἐκείνου οἱ ἄμεσοι ἀπόγονοι, ἀφοῦ εἰς μάτην διεξεδίχτησαν ἐνόπλιως τὰ ἐπὶ τοῦ θρόνου δικαιώματά των. Εὐτυχέστερος πάντων, ὁ τελευταῖος τῶν Στουάρδων ἀπέθανε Καρδινάλιος εἰς Ρώμην κατὰ τὸ 1807.

—
Ἄσχετος ὁ μὲν ἀπὸ τῆς κωμοπόλεως Falkland, εἰς μίαν περίπου ὥραν ἀπόστασιν διὰ τοῦ σιδηροδρόμου, κεῖται ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἡ ἀρχαία πόλις τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου. Τὴν σήμερον ἡ πόλις αὕτη φημιζέται διὰ τὰ παρὰ τὴν θαλάσσαν πεδία ὅπου παίζεται διὰ σφαιρῶν τὸ κατ' ἐξοχὴν Σκωτικὸν παιχνίδιον τοῦ Golf. Αἱ κακαὶ γλώσσαι λέγουσι ὅτι οἱ εἰρηνικοὶ οὗτοι ἀγῶνες ἀποτελοῦν τὸ ἀποκλειστικόν, ἢ τοῦλάχιστον τὸ κυριώτερον θέμα ὁμιλίας τῶν ἡσυχῶν κατοίκων τῆς. Ἄλλοτε ὅμως, κατὰ τὸν

μεταιῶνα κραυγαὶ πολέμου ἀντήγησαν πολλάκις περὶ τὰ τείχη της καὶ τὸ αἷμα ἐχύθη εἰς τὰς ὁδοὺς της. Οἱ ἀρχιεπίσκοποι της ἦσαν ἡγεμόνες ἀληθεῖς. Τὰ ἐρείπια τοῦ ὄχυρου των φρουρίου, ἐπὶ βράχου δεσπόζοντος τῆς θαλάσσης, μαρτυροῦν εἰσέτι μετὰ πόσης ἐπιτυχίας συνεδύαζον τὴν φεουδαλικὴν ἐξουσίαν μετὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἀξίωμα. Χάρις εἰς αὐτοὺς, καὶ χάρις ἰδίως εἰς τὴν τοποθεσίαν της, ἡ πόλις τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου ἦτο ἐκ τῶν σημαντικωτέρων τῆς Σκωτίας. Τὸ πανεπιστήμιόν της ἰδρυθὲν κατὰ τὸ 1411 μ. Χ. εἶναι τὸ ἀρχαιότερον τῆς χώρας. Ἡ μητρόπολις της, ἡ ὁποία ὠκοδομεῖτο ἐπὶ ἑκατὸν ἐξήκοντα ἔτη (1159—1318) ἦτο ἡ ὠραιότερα καὶ μεγαλοπρεπεστέρα τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Σκωτίας. Ἀτυχῶς μὲν τὰ ἐρείπια της σώζονται σήμερον. Ἐκ τούτων φαίνονται αἱ μεγάλαι διασπάσεις, τὸ ὕψος καὶ ὁ γοτθικὸς ρυθμὸς τοῦ ὠραίου τούτου ναοῦ.

Εἰς τὴν ἐξαφιν τῆς θρησκευτικῆς ἀναμορφώσεως τὸν ἀνέτρεψαν ἐκ βάθρων οἱ διαμαρτυρόμενοι. Κατέστρεφον τότε τὰς καθολικὰς ἐκκλησίας διὰ νὰ ἐξαλειψῇ τὰ ἔχνη τῆς εἰδωλολατρείας, ὡς ἀπεκάλουν τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων των. Ἄλλως δὲ τὸ Σκωτικὸν ἱερατεῖον δὲν ἦτο ἀπηλλαγμένον τῆς διαφθορᾶς ἡ ὁποία καὶ ἀλλοχοῦ προεκάλεσε καὶ ἐδικαίωνε τὴν καταφορὰν τῶν ἀναμορφωτῶν. Τὰ πλοῦτη του δημευθέντα διενεμήθησαν μεταξὺ τῶν ἀρχόντων τῆς χώρας καὶ τῆς νέας ἐκκλησίας. Τοῦτο δὲ ὑποβόηθη καὶ ἐν Σκωτίᾳ τὸν θρίαμβον τῆς ἀναμορφώσεως. Δὲν ἐσύμπερε εἰς τοὺς νέους ἰδιοκτῆτας ἡ ἀναστήλωσις τοῦ καθολικισμοῦ καὶ ἡ ἐπιστροφή τῶν δημευθέντων κτημάτων εἰς τὸν κληρὸν καὶ τὴν ἐκκλησίαν.

Ἡ ἀναμόρφωσις ἐπέφερε μεταβολὴν ριζικὴν καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς Σκωτίας. Διέσπασε τὴν ἀρχαίαν μετὰ τῆς Γαλλίας συμμαχίαν της. Ὁ προαιώνιος ἐχθρὸς τῶν Σκώτων ἦτο ὁ Ἄγγλος. Ὁ Ἄγγλος ἦτο καὶ τῆς Γαλλίας ὁ ἀντίπαλος. Ἡ κοινὴ ἐχθρα συνήνωσε τὰ δύο κράτη, καὶ καθ' ὅλον τὸν μεσαιῶνα ἡ Σκωτία ἦτο καὶ ἐθεωρεῖτο ἀναπόσπαστος σύμμαχος τῆς Γαλλίας. Ἡ θρησκευτικὴ διαίρεσις, συντελεσθεῖσα ἐπὶ Μαρίας Στουάρδης, συνεπέφερε καὶ τὸ πολιτικὸν διαζύγιον. Ἀλλὰ τὴν ἀποκήρυξιν τοῦ καθολικισμοῦ καὶ τὴν διάστασιν πρὸς τὴν Γαλλίαν δὲν παρεκολούθησεν ἡ συνδιακλαγὴ μετὰ τῆς Ἀγγλίας. Ἡ θρησκευτικὴ ἀναμόρφωσις ἔγεινεν εἰς τὰς δύο συνορευούσας χώρας ὑπὸ ὅρους ὅπως διαφόρους. Εἰς τὴν μὲν ἐπῆλθεν ἄνωθεν, εἰς τὴν δὲ κατωθεν. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὁ βασιλεὺς Ἐρρίκος, χάριν τῶν συνοικεσιῶν του ἀπεσπάρθη τοῦ πάπα καὶ ἱδρύσε τὴν διαμαρτυρομένην Ἀγγλικανὴν ἐκκλησίαν, διατηρήσασαν περισσότερον παντὸς ἄλλου διαμαρτυ-

ρομένου θρησκείματος τὴν ἀρχαίον ὀργανισμόν καὶ τὰς ἀρχαίας παραδόσεις. Εἰς τὴν Σκωτίαν ἡ ἀναμόρφωσις ἤρχισεν ἐπὶ τῆς καθολικῆς βασιλείας Μαρίας Στουάρδης, ἡτο δὲ ἔργον τοῦ λαοῦ διευθυνομένου ὑπὸ τοῦ ἀφόβου, φλογεροῦ, ἐναρέτου καὶ φανατικοῦ Ἰωάννου Κνοκ. Ὁ φίλος οὗτος καὶ ὁπαδὸς τοῦ Καλθίνου ἔδωκε ἀπ' ἀρχῆς εἰς τὴν Σκωτικὴν ἀναμόρφωσιν τὸν δημοκρατικὸν χαρακτῆρα, ἀναλόγως τοῦ ὁποίου ἐμορφώθη βαθμυδὸν ἡ πρεσβυτεριανὴ ἐκκλησία. Ἄνευ ἐπισκόπων, ἄνευ κεντρικῆς ἀρχῆς, ἄνευ τῆς ἐλαχίστης προσεγγίσεως εἰς τὰ δόγματα καὶ τὴν πομπὴν καὶ τὴν λατρείαν καὶ τὰς παραδόσεις τοῦ ἀρχαίου θρησκείματος. Ὡστε, ἀντὶ τοῦ νὰ ἐπιφέρῃ τὴν σύμπνοιαν ἡ κοινὴ πάλη κατὰ τοῦ καθολικισμοῦ, ἀπ' ἐναντίας ἐπὶ ἐξήρτησε τὴν μεταξὺ Σκώτων καὶ Ἀγγλῶν διάστασιν ἡ διάφορος διευθύνσις τοῦ θρησκευτικοῦ κινήματος. Ἐπέτεινε δὲ τὴν διάστασιν ἡ προσπάθεια τῶν Ἀγγλῶν τοῦ νὰ ἐπιβάλλωσι διὰ τῆς βίας εἰς τοὺς Σκώτους τὴν ἰδικήν των ἐκκλησίαν. Οἱ Σκῶτοι ἀντέστησαν διὰ καρτερικῆς ἐπιμονῆς εἰς τὴν πίεσιν, τὴν καταδρομὴν καὶ τοὺς διωγμούς. Μάρτυρες καὶ ὁμολογηταὶ τῆς πίστεώς των ἐδιώχθησαν, ἐβασανίσθησαν καὶ ἐθανατώθησαν. Εἰς τὰ περίεξ τῆς οἰκίας Dumfries διατηροῦνται μετὰ σεβασμοῦ, ἐπὶ τῶν λόφων, μνημεῖα τῶν μαρτυρησάντων πρεσβυτεριανῶν. Εἰς Μόχρωμ, ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ ὑψηλοτέρου τῶν ἐκεῖ λόφων, ὁ ὁδηγὸς μας, ἀπλοῦς χωρικός, μοῦ ἔδειξε τείνων τὴν χεῖρα πρὸς τὴν ἀπέχουσαν παραλίαν, τὸ μέρος ὅπου δύο γυναῖκες ἐμαρτύρησαν φρικωδῶς θεθεῖσαι εἰς τὴν ἀκτὴν, μέχρι οὗ τὰς ἐκάλυπεν ἡ ἀναβαίνουσα πλημμύρα. Οἱ Σκῶτοι ἐπὶ τέλους ἐνίκησαν. Ἡ ἀνεγνωρισμένη ἡδὴ ἐθνικὴ ἐκκλησία των εἶναι ἡ πρεσβυτεριανὴ Ἐνίκησαν, ἀλλὰ ὁ λαὸς διατηρεῖ τὴν μνήμην τοῦ παρελθόντος. Δὲν λησμονεῖ οὔτε τοὺς θρησκευτικοὺς διωγμούς οὔτε ἐν γένει τὴν προγενεστέραν ἱστορίαν τῆς πατρίδος του. Πρὸ δύο σχεδὸν αἰώνων ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Σκωτία ἀποτελοῦν ἓν κράτος. Ἐκτοτε, ἐν τῷ μέσω τῆς ἀμοιβαίας εἰρήνης, ἐπῆλθεν ἡ τεραστία πρόσδος τοῦ ἡνωμένου Βασιλείου. Ἡ πολιτικὴ συζυγία ἐπέτυχεν ἡ ἐνωθεῖσα Μεγάλῃ Βρεττανίᾳ ἀνῆλθεν εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δόξης. Καὶ ὁμοῦς ἡ ἐνωσις ἐθεωρήθη ἀνέκαθεν ὑπὸ τῶν Σκώτων ὡς ἐθνικὴ κατὰπτωσις. Τὴν κοινὴν δόξαν ἐκπροσωπεῖ ἡ Ἀγγλία καὶ τὸ Ἀγγλικὸν ὄνομα. Τὸ ὑπερήφανον τῶν Σκώτων ἔθνος φέρει βαρέως τὴν δευτερεύουσαν θέσιν του ⁽¹⁾. Βλέπει καὶ ἀπολαμβάνει τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐνώσεως,

(1) Εἰς ἐνδειξιν τῆς ἐπικρατοῦσης εἰσέτι ἀντιπαθείας κατὰ τῆς Ἐνώσεως, καὶ τοῦτο ὄχι μεταξὺ ἀμαθῶν Σκώτων, ἀκούμαι ἀναφέρων τὸν συγγραφεὰ βιβλίου ἱστορικοῦ

ἀλλὰ πρὸ παντός ἐμμένει σταθερὸν εἰς τὴν ἀτομικότητά του. Ὁ Σκῳτός εἰς τὰ βάθη τῆς καρδίας του δὲν πολυαγαπᾷ τὸν Ἄγγλον· δὲν τὸν θεωρεῖ πλέον ὡς ἐχθρόν, ἀλλὰ τὸν θεωρεῖ πάντοτε ὡς ξένον. Ἐνθυμεῖται ὅτι ὅσας δάφνας ἔδρεψεν ἡ ἰδιαιτέρα πατρίς του τὰς ἔδρεψε μαχόμενη κατὰ τῶν Ἀγγλῶν. Τὸ ἐνθυμεῖται καὶ σερμύνεται διὰ τοῦτο καὶ ἀνεγείρει μνημεῖα καὶ ἀνδριάντας εἰς μνήμην τοῦ Wallace καὶ τοῦ Bruce. Κατὰ τὴν τελευταίαν μου ἐκεῖ περιοδείαν, εἰς ὅλους τοὺς σταθμοὺς ἔβλεπα ἀγγελομένον τὸ εἰς Γλασκῳθὴν στηθὲν πανό- ραμα τῆς μάχης τοῦ Bannockburn, ὅπου πρὸ τεσσάρων αἰώνων κατετροπώθησαν οἱ Ἀγγλοι. Ἄλλ' οἱ Ἀγγλοι τὴν ἥτταν ἐκείνην τὴν ἐλη- σμόνησαν, τιμῶν δὲ καὶ οὗτοι τὴν μνήμην τοῦ Wallace καὶ τοῦ Bruce. Ἐνίκησαν τσακίς εἰς τόσους ἄλλους πολέμους, καὶ ἐνίκησαν συμ- πολεμοῦντες μετὰ τῶν Σκῳτῶν. Καὶ οἱ Σκῳτοὶ συναισθάνονται ὅτι ἱκανὸν μέρος τῆς κοινῆς δό- ξης ἀνήκει εἰς αὐτοὺς. Ἄλλ' οὐδεμιᾶς τῶν κοινῶν νικῶν ἐκείνων ἡ ἀνάμνησις συγκινεῖ τὰς καρδίας των τόσο, ὅσον ἡ ἀνάμνησις τῆς μά- χης τοῦ Bannockburn.

Φοβοῦμαι, Κυρίαὶ καὶ Κύριοι, ὅτι σὰς μετα- φέρω τόσον βιαίως ἀπὸ μίαν ἄκρην τῆς Σκω- σίας εἰς ἄλλην, καὶ ἀπὸ ἐποχὴν εἰς ἐποχὴν, ὥστε θὰ εἶνε δύσκολον νὰ μὲ παρακολουθῆτε ἄνευ ζάλης. Καὶ ὅμως θὰ σὰς παρακαλέσω νὰ μὲ συνοδεύσητε εἰς νέον καὶ τελευταῖον σταθμόν, ἐπανερχόμενοι πρὸς δυσμάς. Μέχρι τοῦδε ἐβλέ- πομεν ἰδιοκτησίας περιελθούσας εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ ξενίζοντός με εὐπατρίδου εἴτε ἐκ κληρονομίας εἴτε ἐξ ἀγοράς. Ἐμενε νὰ ἴδω τὴν καθ' ἑαυτὸ κατοικίαν του, τὴν φέρουσαν τὸ οἰκογενειακὸν ἐπώνυμόν του, καὶ τὴν νῆσον τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα ἀποτελεῖ τὸν κύριον τίτλον του. Τὸ ὄνομα τῆς νήσου δυσκόλως ἐξελληνίζεται. Οἱ γεωγράφοι τοῦ Μεσαιῶνος τὸ ἐξελατίνισαν διαφοροτρόπως, ἐκ δὲ τῶν διαφόρων τούτων λατινικῶν ὀνομασιῶν ὁ μαλλον ἐνδιαφερόμενος εἰς τὸ ζήτημα ἔπλασε τὴν Ἑλληνικὴν λέξιν Βῶθα. Ἄς ἀποκαλέσωμεν καὶ ἡμεῖς Βῶθαν τὴν νῆσόν του.

Καθὼς ἐνθυμεῖσθε, ὁ ποταμὸς Clyde χύνεται εἰς τὸν ἡμῶνυμον κόλπον. Ὁ στενὸς καὶ μακρὸς κόλπος, εἶδος Βοσπόρου, σχηματίζεται ὑπὸ σει- ρὰς ἐκατέρωθεν πρασίνων λόφων, τοὺς πρόποδας τῶν ὁποίων στολίζουν εἰς πυκνὰ διαστήματα ἐπαύλεις ἀγροτικαὶ καὶ κωμοπόλεις χαρίεσαι.

«History of the lands and their owners in Gallorvay», δημοσιευθέντος κατὰ τὸ 1870. Ὁ Σκῳτός ἱστορικὸς οὗτος ἀναφέρειν εἰς τὰ προλεγόμενά του τὴν μετὰ τῆς Ἀγγλίας ἐνωσιν λέγει ὅτι· οὐδεὶς ἀμεσώλητος παρατηρητὴς δύναται ν' ἀρνήσῃ ὅτι ἡ Σκωτία ἔκτοτε προώθησε καὶ ἐπλουτίσθη, ὅχι κατὰ συνέπειαν τῆς Ἐνώσεως, ἀλλ' εἰς τὸ πείσμα αὐ- τῆς, — in defiance of the union.

Ἡ νῆσος Βῶθα, χωριζομένη πρὸς βορρᾶν ἀπὸ τὴν Σκωτικὴν διὰ πορθμοῦ στενοτάτου, συνεχίζει τὴν δυτικὴν ὄχθην τοῦ κόλπου. Πέραν αὐτῆς, ἐν μέσῳ τοῦ πελάγους, ὑφύονται τὰ ἀπόκρημνα ὄρη τῆς μεγαλειτέρας νήσου Arran· ἡ Βῶθα ἔχει ἡπιοτέραν τὴν ἄκρην. Οἱ κατάφυτοι λόφοι τῆς εἶναι ταπεινότεροι, τὰ παρὰ τῆς ἡμερώτερα. Ἡ ἀκμαζούσα μικρὰ πόλις Rothesay πρὸς βορ- ρᾶν, καὶ ἄλλοι μικρότεροι συνοικισμοὶ πρὸς με- σημβρίαν, ποικίλλουν διὰ τῶν οἰκοδομῶν των τὴν ἐκ τῆς θαλάσσης θέαν τῆς χλοερᾶς νήσου. Αἱ ὁμαλαὶ κλιτύες τῆς, ὅπου δὲν καλύπτονται ἀπὸ δάσκη, εἶναι καλλιεργημένοι. Δύο λιμναὶ ὠραῖαι κρύπτονται εἰς τὰς κοιλάδας τῆς. Ἐν συνόλῳ νομίζει τις ὅτι ἡ νῆσος ἀπεσπᾶσθη ἐκ μεσημβρι- νωτέρας θαλάσσης καὶ πλεύσασα ἐκολλήθη κατὰ λάθος εἰς τὰ βόρεια ἐκεῖνα πελάγη. Τὸ δὲ κλῖμα τῆς ἐπιτείνει τὴν ἀπάτην. Χάρις εἰς τὰ βουνὰ τῆς Σκωτίας, τὰ ὅποια τὴν προφυλάττουν ἀπὸ τοὺς ἄνωθεν ψυχροὺς ἀνέμους, καὶ χάρις εἰς τὸ θερμὸν ρεῦμα τοῦ Ἀτλαντικοῦ, τὸ περιλοῦον τὰς ἀκτὰς τῆς, ἡ νῆσος ἐπέχει τόπον μεσημβρινοῦ ἐνδῖαι τήματος διὰ τοὺς Σκῳτοὺς. Οἱ μόνιμοι κάτοικοί τῆς ὑπερβαίνουν τὰς δέκα χιλιάδας. Τὸ μεγα- λύτερον τῆς νήσου μήκος εἶναι 15 περίπου Ἀγ- γλικῶν μιλίων, τὸ δὲ μεγαλύτερον πλάτος τῆς πέντε μιλίων. Τὰ ἐξ ἑβδόμα περίπου τῆς Βῶθας, μετὰ δύο ἄλλων παρακειμένων μικροτέρων νή- σων, εἶναι ἰδιοκτησία τοῦ φέροντος τὸ ὄνομα τῆς λόρδου. Ἡ δὲ ἀπόκτησις δὲν εἶναι πρόσφατος. Πρὸ πέντε αἰώνων ὁ βασιλεὺς τῆς Σκωτίας Ῥοβέρτος, ὁ πρῶτος τῶν Στουάρδων, ἐπρόικισε δι' αὐτῆς τὸν μὴ νόμιμον υἱόν του. Ἐξ ἐκείνου κατ' εὐθείαν γραμμὴν κατὰγεται ὁ νῦν Λόρδος, ἡ δὲ οἰκογένεια φέρει εἰσέτι τὸ ἐπώνυμον τῆς ἐκλιπύσης βασιλικῆς δυναστείας⁽¹⁾. Ἡ οἰκογέ- νεια αὕτη ἐμεινεν ἐπὶ δύο ἑκατονταετηρίδας καὶ ἐπέκεινα ἡσυχος, ἢ τοῦλάχιστον ἄσημος εἰς τὴν νῆσόν τῆς. Κατὰ τὸ 1627 ὁ βασιλεὺς Κάρολος ὁ Α' ἔδωκεν εἰς τὸν τότε ἀρχηγόν τῆς τὸν τίτλον βαρονέτου. Πιστὸς εἰς τὸν βασιλέα, οὗτος ὑπέστη μυρίους διωγμοὺς, διαρκούσης τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἰδίως μετὰ τὴν ἀποκεφαλίσιν τοῦ Καρόλου. Ἡ καθόδος τῶν Στουάρδων ἠνώρθωσε καὶ πάλιν τὸν οἶκον. Κατὰ τὸ 1703 ἡ βασιλίσσα

(1) Οἱ Στουάρδοι, ἡ ἀκριθέστερον Στουάρτοι, ἦσαν ἀρ- χαῖα Σκωτικὴ οἰκογένεια, λαβοῦσα τὸ ἐπώνυμον τοῦτο ἐκ τοῦ φεουδαλικοῦ ἀξιώματος τὸ ὁποῖον οἱ ἀρχηγοὶ τῆς κατὰ διαδοχὴν ἐξήσκουν εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Σκωτίας. Stereart εἶναι ταυτσίσημον τοῦ ἰδικοῦ μας Οἰκονόμος. Τὸ ἀξίωμα τοῦτο διατηρεῖται εἰσέτι καὶ εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Ἀγγλίας, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὰς στέφεις βασιλέων ἢ εἰς δικὰς εὐγενῶν μελῶν τῆς συνελεύσεως τῶν ὁμοτίμων. Ὁ Bruce ὁ ἐλευθε- ρωτὴς τῆς Σκωτίας, ἔδωκε τὴν θυγατέρα του εἰς γάμον εἰς τὸν τότε ἀρχηγόν τῆς οἰκογενείας τῶν Στουάρδων καὶ οὕτω περιῆλθε τὸ στέμμα εἰς τὸν ἔγγονόν του Ροβέρτον, τὸν πρῶτον Στουάρδον βασιλέα τῆς Σκωτίας. Καὶ ἄλλαι Σκω- τικαὶ οἰκογένειαι φέρουσιν ἐπὶ τὸ ἐπώνυμον τοῦτο, ἐκ πλα- γίας συγγενείας μετὰ τοῦ ἐκλιπόντος βασιλικοῦ οἴκου.

Ἄννα ἔδωκεν εἰς τὸν τότε ἀντιπρόσωπόν του τὸν τίτλον Κόμητος Σκώτου. Ὁ τρίτος κόμης ἀνεδείχθη ἑξοχος μεταξύ τῶν συγχρόνων του, ἐχηρημάτισε δὲ καὶ πρωθυπουργὸς τῆς Μεγάλης Βρετανίας, κατὰ τὸ 1762, ἐπὶ Γεωργίου τοῦ Γ'. Ὁ δὲ υἱὸς καὶ διάδοχος ἐκείνου, γενόμενος κατὰ πρῶτον κόμης τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου, ἀνυψώθη κατόπιν 1796 εἰς μαρκήσιον, — μαρκήσιον παρεκτός τῶν ἄλλων τίτλων του, τῶν ὁποίων ἡ καταγραφή ἤθελε πληρώσει σελίδα ὁλόκληρον.

Αἱ διαφοραὶ κατοικίαι, τὰς ὁποίας ἀλληλοδιαδόχως μετήλλαξεν ἡ οἰκογένεια κατὰ τὸ μακρὸν διαστήμα τοῦτο, εἶναι αὐταὶ καὶ ἑαυτὰς ἐνδείξεις τῶν μεταβολῶν ὅσαι βαθμηδὸν ἐπῆλθον καὶ εἰς τῆς Σκωτίας ἐν γένει τὴν κοινωνικὴν κατάστασιν καὶ εἰς τοῦ οἴκου τούτου τὴν ἰδιαιτέραν ἱστορίαν. Οἱ πρῶτοι πρόγονοι τοῦ νῦν μαρκησίου κατέκουν ἐντὸς τοῦ φρουρίου, τοῦ ὁποίου τὰ ἐρείπια σώζονται εἰσέτι ἐν τῷ μέσῳ τῆς πόλεως Rothesay. Τὸ φρούριον τοῦτο κατέκρησαν συχνάκις, χάριν ἀναψυχῆς, βασιλεῖς τῆς Σκωτίας, εἶναι δὲ εἰσέτι τὰ ἐρείπιά του ἰδιοκτησία τοῦ στέμματος. Τὴν φύλαξίν του ἀνέθεσεν ὁ βασιλεὺς Ροβέρτος εἰς τὸν υἱόν του καὶ τοὺς διαδόχους του, ὥστε δικικώματι κληρονομικῶ ὁ παρὼν ἀντιπρόσωπος τῆς οἰκογενείας φροντίζει περὶ τῆς διατηρήσεως τῶν ὀρθίων ἐτι τειχῶν καὶ περὶ τοῦ καλλωπισμοῦ τῶν ὀχθῶν τῆς τάφρου, διὰ τῆς ὁποίας περιβάλλεται τὸ φρούριον. Αἱ ὄχθαι αὗται μετεβλήθησαν εἰς κῆπον, ἡ τάφος εἶναι πλήρης ὕδατος, νῆσσαι δὲ καὶ κύκνοι τὴν διασχίζουν ἡσυχῶς, καὶ τὸ ἀρχαῖον φρούριον τὸ ὁποῖον ἦτο ἄλλοτε ὁ πυρὴν, ἴσως δὲ καὶ τὸ φόβητρον τῆς κωμοπόλεως, χρησιμεύει σήμερον ὡς περίπατος καὶ στολισμὸς τῆς. Περὶ τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνος, διαρκούντων τῶν μετὰ τὴν καρατόμησιν τοῦ Καρόλου ἐμφυλίων πολέμων, ἐπυρπολήθη πᾶν ὅ,τι ἠδύνατο νὰ καῇ ἐντὸς τοῦ φρουρίου.

Ἐκτοτε οἱ ἄρχοντες τῆς Βώθας κατέκρησαν ἐντὸς τῆς πόλεως, ἀπέναντι τῶν τειχῶν τοῦ πυρποληθέντος φρουρίου, οἰκίαν σωζομένην εἰσέτι. Ἡ οἰκοδομὴ οὐδὲν ἔχει ἔξωθεν τὸ ἐπιβλητικὸν ἢ ἀρχοντικόν. Ἡ πόλις Rothesay περιέχει σήμερον πολλὰς οἰκίας ἰδιωτικὰς ἀσυχρίτως μεγαλοπρεπεστέρας. Καθ' ἣν ὁμως ἐποχὴν ἐκτίσθη, θὰ ἦτο βεβαίως ἀντικείμενον τοῦ θαυμασμοῦ τῶν ἐγγυρίων νησιωτῶν. Ὅτε αἱ περιστάσεις ἐβελτιώθησαν, ἡ δὲ δημοσία ἀσφάλεια ἐπέτρεπε τὴν διαβίωσιν εἰς τὴν ἐξοχὴν, ἀνηγέρθη ἐν τῷ μέσῳ δάσους ὠραίου, ἐπὶ λόφον ὁπότεν φαίνεται ἡ θαλάσσα καὶ τὰ βουνὰ τῆς Σκωτίας, ἔπαυλις εὐρεῖα καὶ ἀναπαυτική, ὅπου διεβίωσαν οἱ ἄμεσοι πρόγονοι τοῦ νῦν λόρδου. Ἀλλὰ πρὸ δεκαπέντε περίπου ἐτῶν, πυρκαϊὰ

ἐκ τύχης, ὅχι ἐξ ἐχθρικῆς ἐπιθέσεως ὡς ἄλλοτε, ἀπετέφρωσε τὴν ἔπαυλιν. Εἰς τὴν αὐτὴν τοποθεσίαν ἀνηγέρθη ἐν τῶν ὠραιότερων καὶ μεγαλοπρεπεστέρων ἀρχοντικῶν μεγάρων τοῦ ἡνωμένου Βασιλείου. Ἡ πρὸς τὴν θάλασσαν γοθτικὴ πρόσοψις τοῦ συνίσταται ἐκ κεντρικοῦ οἰκοδομήματος συνεχομένου ἑκατέρωθεν μὲ δύο ἀνίσους πτέρυγας. Ἐκ τοῦ κέντρου ὑψοῦται μέγας πύργος τετράγωνος. Αἱ θολωταὶ ὀπαὶ καὶ τὰ προέχοντα μεγάλα παράθυρα τῶν πτερύγων ποικίλλουν τὴν ἄποψιν. Ἡ ἐκ πέτρας κοκκινωπῆς μακρὰ οἰκοδομὴ, ἐντὸς τῶν δασῶν τὰ ὁποῖα τὴν περιζώνουν ὡς διὰ πρασίνου πλαισίου, φαίνεται μακρόθεν ἐκ τῆς θαλάσσης καὶ ἐκ τῶν ἀντικρυ βουνῶν ὡς στολισμὸς τῆς νήσου. Ἀλλὰ τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ μεγάρου εἶναι πρὸ πάντων ὠραῖον καὶ μεγαλοπρεπές. Ὅσοι ἐπεσκεύητε τὴν Βενετίαν ἢ τὴν Γένοβαν, φαντασθῆτε ἐν τῶν μεγαλειτέρων ἐκεῖ παλατιῶν, τῶν ἀνεγερθέντων ὅτε ἤκμαζον αἱ πόλεις ἐκεῖναι, κατὰ τὸν λεγόμενον γοθτικὸν ῥυθμόν τῆς Ἰταλίας. Ἡ μόνη διαφορὰ ὅτι ἡ ἐσωτερικὴ αὐλὴ εἶναι ὑπαίθρος εἰς Ἰταλίαν, ἐνῶ ἔδω ἔσκεπάσθη ὑπὸ ξυλίνης στέγης ἐλαφρᾶς καὶ ὑψηλῆς. Ἀλλὰ φαντασθῆτε τὸ παλάτιον ἐκεῖνο μόλις ἐξεληθὸν ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν κτιστῶν, μὲ τὰ πολύχρᾶ τοῦ μάρμαρα στιλπνὰ καὶ ἀνέπαφα, μὲ νωποὺς τοὺς χρωματισμοὺς τῶν κοσμημάτων του, μὲ νέαν ὅλως τὴν πλουσίαν του διακόσμησιν. Ἰδοὺ τὸ μέγαρον τοῦ ἄρχοντος τῆς Βώθας. Εἰσερχόμενός τις εὐρίσκεται ἐντὸς εὐρυτάτης τετραγώνου αὐλῆς. Κίονες ἐκ πολυτίμων μαρμάρων βασιάζουσιν διπλὴν σειρὰν ἀψίδων, τριῶν ἀνὰ ἐκάστην τῶν τεσσάρων πλευρῶν. Τὴν στοὰν τοῦ δευτέρου πατώματος περιβάλλει, ἀνωθι τῶν ἀψίδων, σειρὰ κίωνων μικροτέρων καὶ ἐλαφροτέρων. Τὰ δωμάτια τὰ περιστοιχίζοντα τὴν ἄνω καὶ τὴν κάτω στοὰν εἶναι ἀνάλογα τῆς κεντρικῆς αὐλῆς. Μάρμαρα πολύχρᾶ πανταχοῦ, καὶ στέγαι ἐντέχνως ἐξωγραφισμέναι, καὶ διακόσμησις συνενούσα τὴν πολυτέλειαν μετὰ τῆς καλαισθησίας. Πέριξ δὲ τῆς οἰκίας κῆποι ὠραῖοι καὶ δάσος ἀπέραντον ἐκ δένδρων πρὸ αἰώνων φυτευθέντων. Τὸ δάσος καταβαίνει μέχρι τῆς θαλάσσης, καὶ ὑπὸ τὴν σκιάν τῶν τελευταίων δένδρων ἀτραπόδω μαλὴ παρακολουθεῖ τὴν ἀκτὴν.

Ἐκεῖ ἐνίοτε καθήμενος, εἰς τὴν ἀκτὴν, μετεφερόμην νοερώς εἰς ἄλλα παράλια, εἰς θαλάσσαν ἄλλην. Ἐφανταζόμην ὅποια θὰ ἦτο ἡ Ἑλλάς, ἐὰν δὲν ἐπῆρχοντο αἱ καταστρεπτικαὶ συμφοραὶ τοσούτων αἰώνων, καὶ ὅποια θὰ γείνη ἄφου παρέλθωσι γενεαὶ τινες ἐτι, πανταχόθεν καθὼς ἡμεῖς ἐκ τοῦ θεάματος τῶν ἄλλων ἐθνῶν τῆς Εὐρώπης καὶ ἐκ τῆς ἀγωνίας ὅπως ἐξισωθῶμεν πρὸς αὐτά. Δὲν ἐφανταζόμην βεβαίως ἐπὶ τῆς γῆς τῆς Ἑλλάδος τὴν συγκέν-

τρῶσιν τῆς ιδιοκτησίας εἰς τοὺς πρωτοτόκους καὶ μέγαρον προγονικὰ ἢ λόρδους Ἑλλήνας. Ὅχι. Δυνάμεθα ἴσως νὰ ζηλεύσωμεν τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Σκωτίαν διὰ τὴν ἀριστοκρατίαν των, ὅταν μάλιστα ἀντιπροσωπεύεται ὑπὸ ἀνδρῶν ὁποῖος ὁ ξενίσας με Σκῶτος, χρηστῶν, ἐντίμων, εὐπαιδευτῶν, ἀφωσιωμένων εἰς τὴν πατρίδα των, διδόντων τὸ παράδειγμα βίου οἰκογενειακοῦ σῶφρονος καὶ ἐναρέτου, φερόντων τὸ μεγαλεῖόν των μετὰ μετριοφροσύνης τὴν ὁποίαν μόνον ἡ μακρὰ ἔξις καὶ ἡ ἐπιμελημένη ἀνατροφή γενεῶν ἀλληλοδιαδόχων δύνανται νὰ γεννήσωσι, τέλος δὲ συναισθανομένων ὅτι ὁ πλοῦτος εἶνε δύναμις ὅτε μόνον γνωρίζει τις πῶς νὰ τὸν μεταχειρισθῇ. Ἀλλὰ παραλείποντες πᾶν ὅ,τι λέγεται ἢ ἐλέχθη ὑπὲρ ἡ κατὰ τοῦ φεουδαλικοῦ θεσμοῦ τῆς ἀριστοκρατίας, ἡμεῖς οὔτε ἡδυνάμεθα νὰ τὸν ἔχωμεν, οὔτε εἶνε δυνατόν νὰ τὸν ἀποκτήσωμεν. Ὁ φεουδαλισμὸς ἐπεφάνη διαβατικός εἰς τὴν γῆν μας ἀλλὰ δὲν ἐρρίζοβόλησεν. Ἡ κοινωνικὴ μας διάπλῃσις ἐγένει καὶ γίνεται ὑπὸ ἀλλοίους ἱστορικούς ὅρους ἢ εἰς τὴν βορειοδυτικὴν Εὐρώπην. Ὅχι. Δὲν ἐφάνταζόμεν τοιοῦτό τι, ἀλλ' ἐφάνταζόμεν τὴν Ἑλλάδα, τὴν Ἑλλάδα τοῦ μέλλοντος ὁποίαν τὴν ὀνειρευόμεθα, εὐποροῦσαν, καθὼς ἡ τὴν σήμερον Σκωτία διὰ τῆς ἀόκνου καὶ πεφωτισμένης ἐργασίας τῶν κατοίκων της, εὐνομούμενην ὅχι χάρις εἰς κώδικας καὶ συντάγματα, ἀλλὰ χάρις εἰς τὴν ἀγωγὴν τῶν πολιτῶν της, χάρις εἰς τὸ σέβας τοῦ νόμου καὶ τὸ πρὸς ἑαυτὸν σέβας, ἀπολαμβάνουσιν ἐν εἰρήνῃ τὰ ἀγαθὰ πολιτισμοῦ ἐντελεστέρου ἔτι τοῦ σημερινοῦ, καὶ ἐνθυμούμενην μετὰ τινος εὐγνωμοσύνης καὶ ὀλίγου οἴκτου τῆς ἰδικῆς μας γενεᾶς τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰς ἐλπίδας. »

Δ. ΒΙΚΕΛΑΣ.

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΑΡΓΑΛΕΙΟΥ

Πέρνα, σάϊτα μου γοργή, μὲ τὸ φιλό μετάξι,
Νᾶρθη ὁ καλὸς μου τῇ λαμπρῇ, νὰ βρῇ χρυσὰ ν' ἀλλάξῃ.
Τάκου, τάκου ὁ ἀργαλειός μου,
Τάκου κ' ἔρχετ' ὁ καλὸς μου.

Μαντίλι ἀπὸ τὰ δάκρυα δὲν τοῦμινε στὰ ξένα.
Ἀρχοντοπούλες τὸν ζητοῦν, κί' αὐτὸς ποιεῖ γιὰ μένα.
Τάκου, τάκου στὴν αὐλή μου,
ὡς ποῦ νᾶρθη τὸ πουλί μου.

Ἐγὼ τὸ φάδι θὰ γενῶ, κ' ἐκεῖνος τὸ στημόνι,
Ποῦ νὰ πλεχτῇ μεσ' ἑς τὸ πανί, καὶ περὶ νὰ μὴ γλυτόνη.
Τάκου, καὶ σὲ λίγα φθάνει
Γιὰ φίλ' καὶ γιὰ στεφάνι.

Πέτα, σάϊτα μου γοργή, χτύπα, χρυσὸ μου χτένι,
Ἡ ἀτέλειωτη Σαρακαστὴ μερδονυχτο νὰ γένῃ.
Τάκου, τάκου ὁ ἀργαλειός μου,
Τάκου, κί' ἔρχεται ὁ καλὸς μου.

ΑΓΓΡΗΣ ΕΦΤΑΛΩΤΗΣ.

ΦΡΟΜΩΝ ΚΑΙ ΡΙΣΛΕΡ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ ΑΛΦΟΝΣΟΥ ΔΩΔΕ

Μεταφράσεις Χ. Ἀννίνου.

(Συνέχεια· ἴδε προηγούμενον φύλλον).

Ἀπὸ ἐνὸς μηνὸς ἤδη ἡ Σιδωνία ἀνέμενε τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, καθ' ἅπαν δὲ αὐτὸ τὸ διάστημα εἶχε θέσει εἰς ἐνέργειαν ὅλας αὐτῆς τὰς θωπείας καὶ τοὺς δόλους ὅπως ἐξωθήσῃ τὸν ἀνδράδελφόν της εἰς τὴν τοιαύτην ἐγγραφονἐκκρηξιν τοῦ πάθους του. Ἐκοπίασεν ἕως ὅτου τὸ κατορθώσῃ. Δὲν ἦτο εὐκολον νὰ διαφθεῖρῃ μέχρ' ἐγκλήματος ἐντιμον καὶ νεαρὰν καρδίαν οἷα ἡ τοῦ Φράντζ, κατὰ τὸν παράδοξον δ' ἐκείνον ἀγῶνα καθ' ὃν ὁ ἀληθὺς ἀγαπῶν ἐμάχετο ἐναντίον τοῦ συμφερόντος του, ἡσθάνθη πολὺ λάκεις ἑαυτὴν κεκμηκυῖαν καὶ ἀπεθαρρύνθη. Ἐνῶ τὸν ἐνόμιζεν ἐντελῶς τιθασσευθέντα, αἴφνης ἡ εὐθύτης του ἐξανίστατο διὰ μιᾶς καὶ ἦτο ἕτοιμος ν' ἀποσυρθῇ, νὰ τὴν διαφύγῃ πάλιν.

Διὰ τοῦτο ὁ θρίαμβος ὑπῆρξε μέγας δι' αὐτὴν ὅτε ἡ ἀνωτέρω ἐπιστολὴ ἐπεδόθη αὐτῇ μίαν πρωΐαν. Κατὰ σύμπτωσιν ἦτο παρούσα ἐκεῖ καὶ ἡ κυρία Δόβσων. Εἶχε φθάσει διαβιβάζουσα πολλὰ παράπονα ἐκ μέρους τοῦ Γεωργίου, ὅστις ἐπληττε διατελῶν μακρὰν τῆς ἐρωμένης του καὶ ἤρχιζε ν' ἀνησυχῇ διὰ τὸν ἀνδράδελφον ἐκεῖνον τὸν διαρκῶς μένοντα πλησίον της, μᾶλλον ζηλότυπον καὶ ἀπαιτητικὸν ἢ ὁ σύζυγος.

— Ἄ, τὸν καυμένον, τὸν καυμένον! ἔλεγεν ἡ ευαίσθητος Ἀμερικανίς, ἀν' ἐβλεπες πόσον λυπεῖται!

Καὶ σείουσα τοὺς οὖλους βοστρύχους της ἔλυσεν τὸν κύλινδρον τῶν μουσικῶν συνθέσεων ἐξάγουσα τὰς ἐπιστολάς τοῦ «καυμένου», ἃς ἐκρυπτεν ἐπιμελῶς μεταξύ τῶν φύλλων τῶν μονωδιῶν, χαίρουσα διότι εὕρισκετο ἀναμειγμένη εἰς τὴν ἐρωτικὴν ἐκείνην ἱστορίαν, διότι ἐξήπτετο σφοδρῶς ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ ἐκείνῃ τῶν μυστηριωδῶν ἐρωτικῶν σχέσεων ἥτις καθίστα μᾶλλον εὐαίσθητους τοὺς παγεροὺς ὀφθαλμούς της καὶ τὴν ζαχνὴν χορὴν της.

Τὸ παραδοξότερον εἶνε ὅτι ἐνῶ λίαν προθύμως προσηφέρετο διὰ τὴν ἐρωτικὴν ἀνταπόκρισιν ἡ νέα καὶ εὐειδὴς Δόβσων οὐδέποτε εἶχε γράψῃ ἢ λάβῃ μίαν καὶ μόνον ἐρωτικὴν ἐπιστολὴν διὰ λογαριασμὸν της.

Διαρκῶς διανύουσα τὴν μεταξὺ Ἀνιέρης καὶ Παρισίων ὁδόν, φέρουσα ἐν ἐρωτικὸν ἀγγελμα ὑπὸ τὴν πτέρυγάν της ἡ παράδοξος αὕτη ταχυδρόμος περιστρεφάμενη πιστὴ πρὸς τὸν περιστρεφῶνά της καὶ οὐδὲν εἶχον τὸ ἐπιλήψιμον οἱ ἐρωτικοὶ τρυγμοὶ της.